

Izvorni znanstveni članak

UDK: 78(497.583)-051Bajamonti,J.(0.44.2)

78(497.584)-051Sorkočević,L.(0.44)

59(450)-051Fortis,A.(0.44)

316.7(450:497.5)¹⁷

NACRTAK¹

U radu se rasvjetljuju segmenti iz korespondencije splitskog polihistora dr. Julija Bajamontija koji upućuju na njegove glazbene i izvanglazbene veze s intelektualnom elitom domaćeg i zapadnoeuropskoga kulturnog kruga u drugoj polovici 18. stoljeća. Predstavljenim izborom pisama nastojali smo pridonijeti slici interkulturalnih dijaloga među dvjema obalama Jadrana i tako istaknuti mrežu kompleksnih jadranskih, ali i širih, europskih kulturnih i civilizacijskih odnosa i prožimanja u razdoblju klasicizma. Kritika kolonijalizma i orijentalizma kao diskursa, kako tuđeg, tako i vlastitog, te ukazivanje na njihove bliske veze s društveno-ekonomskim i političkim institucijama vlasti utjecali su na brojna polja proučavanja i discipline, od književne kritike do kulturalnih studija, od antropologije do povijesti, te naposljetku, u kontekstu hrvatsko-talijanskih odnosa, urodili brojnim radovima koji predstavljaju vrijedan doprinos poznavanju međusobnih utjecaja i preplitanja u različitim povijesnim razdobljima, a danas pridonose međusobnom razumijevanju prekojadranskog »bliskog drugog«. Ova studija, na primjeru glazbenoga opusa i korespondencije splitskog polihistora Julija Bajamontija (1744. – 1800.), prilog je takvu nastojanju.

Ključne riječi: 18. stoljeće, Julije Bajamonti, korespondencija, obitelj Sorkočević, Alberto Fortis

UVOD

Istraživanje stoljetnih veza između Hrvatske i Italije – zemalja čije obale oplakuje Jadransko more – inspiriralo je brojne studije, ali i opsežnije znanstvene monografije koje su, ovisno o tematskoj profiliranosti i području znanstvenoga interesa, na manje-više sličan način ukazivale na mnogovrsnost i višeslojnost hrvatsko-talijanskih odnosa iscertavajući mreže međusobnih utjecaja u čitavu njihovu bogatstvu i raznolikosti, suprotnostima i dvojstvima.² Prirodna upućenost jednih na druge proizišla iz geografske bliskosti i života uz isto more, doprinosila je njihovu upoznavanju, zbližavanju, ali i uzajamnom obogaćivanju i prožimanju kultura. Nasuprot tome, susjedstvo njihovih političkih zajednica nerijetko je dovodilo i do nesuglasica i ratova. Upravo te oprečnosti i dihotomije prisutne u raznim aspektima društveno-političke i kulturne povijesti dvaju naroda na obalama Jadrana vidljive su u cijelom povijesnom tijeku – od ranog srednjeg vijeka do novoga vijeka.

1 Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom GIDAL IP-2016-06-2061.

2 Između ostalih vidi Badurina et al. 1997.

Primjena spoznaja i istraživačkih metoda kulturalnih studija i postkolonijalne teorije u posljednjim je desetljećima u znatnoj mjeri utjecala i na proučavanja hrvatsko-talijanskih kulturnih odnosa otvarajući nove mogućnosti pristupa ovoj problematici.

U svojem djelu *Orijentalizam*³, koje se smatra ključnim u razvoju postkolonijalnog teorijskog diskursa, Edward W. Said usredotočuje se prvenstveno na britanski i francuski kolonijalizam u odnosu na Orijent, a istodobno otvara brojna pitanja na kojima se temelji postkolonijalna teorija, poput univerzalnosti i različitosti, odnosa centra i margine, reprezentacije, identiteta, hegemonije, drugosti, jezika, nacionalnog osjećaja, etniciteta, autohtonosti, veze znanja i moći.

Mnoga od ovih pitanja postavljaju se i u okvirima proučavanja hrvatsko-talijanskih kulturnih interferencija, ali je pritom potrebno imati na umu posebnosti danog povijesnog i kulturnog okruženja.⁴ Pojam »drugoga«, kako ga definira postkolonijalna teorija u kontekstu hrvatsko-talijanskih relacija, obilježenih asimetričnošću, odnosio bi se na podređenog »drugog« u tom odnosu, tj. na drugost u odnosu na talijansku prekojadransku kulturu. Upravo zbog specifičnosti spomenutih odnosa koji se ne mogu jednostavno svesti na odnos nadređene i podređene kulture, već su znatno složeniji i uvjetovani prostornom bliskošću i stoljetnim dodirima, u njihovu je proučavanju korisno uvesti i pojam »bliskog drugog«. Stalna susretanja s prekojadranskim bliskim drugim koja već stoljećima traju među dvjema obalama Jadranskoga mora neovisno i katkad usprkos promjenama granica i političkih prilika, urodila su vezama i prikazima srodnosti i prepoznavanja koji pridonose međusobnom razumijevanju i upućuju na kontinuirani dijalog prekojadranskih kultura.

Poput mnogih etapa, i u razdoblju klasicizma, tijekom 18. stoljeća, veze istočne i zapadne obale Jadrana moguće je razmatrati na više razina (političkoj, diplomat-

3 Said 1978.

4 U svojoj knjizi *Venice and the Slavs. The Discovery of Dalmatia in the Age of Enlightenment*, Stanford University Press, Stanford, California, 2001., str. 8-9, Larry Wolff koristi termine »demi-Orientalism« te »semi-colonial« preuzevši ovaj potonji od talijanskog povjesničara Marina Berenga koji je, pišući o venecijanskoj Dalmaciji, ponudio termin »polu-kolonijalni« kao prikladan za oblik vlasti nad provincijom u 18. stoljeću. Usp. Berengo 1954: 470. U svojoj knjizi *Jadranski (polu)orijentalizam: prikazi Hrvata u talijanskoj književnosti*, Zagreb, Naklada Jurčić, 2010., termin (polu)orijentalizam koristi i Nino Raspudić ističući time da se u slučaju dominantne tradicije prikaza Hrvata u talijanskoj književnosti radi o nečemu bliskom, ali ne i potpuno jednakom tradiciji šireg »zapadnog« orijentalizma kako ga je formuirao Edward Said u svom *Orijentalizmu*, između ostaloga i zato što su tek pojedini dijelovi teritorija u određenim razdobljima bili pod venecijanskom, a potom talijanskom vlašću.

Govoreći o primjetnoj asimetriji između talijanskih kontinentalnih i prekojadranskih teritorija Republike, Wolff zaključuje da su unatoč ideološkoj artikulaciji njezine različitosti, Dalmaciju ipak sačinjavali i talijanski i slavenski elementi, ukazuje na postojanje različitih društvenih i ekonomskih razina gradova na obali i planina u unutrašnjosti, kao i na zemljopisnu blizinu Dalmacije, što je naposljetku za rezultat imalo uspostavljanje ravnoteže različitosti i sličnosti u odnosu na venecijansku Italiju. Wolff pritom citira Predraga Matvejevića i odlomak njegova *Mediterran-skog brevijara* u kojem on Jadran naziva »morem bliskosti«. Usp. Matvejević 1990: 16.

skoj, gospodarskoj i društvenoj), ali one na kulturnom polju čine se ipak najizraženijima i za naše razmatranje najrelevantnijima. U navedenom su se razdoblju mnogi Hrvati školovali na talijanskim sveučilištima (u Rimu, Padovi, Milanu i Bologni) i stekli znanja koja su ih trajno obilježila.⁵ Neki od njih vraćali su se u domovinu i pronosili ideje i spoznaje s kojima su se sretali tijekom svojih boravaka i studija u nekim od kulturnih/sveučilišnih središta Italije, dok su drugi ostajali ondje kao profesori ili znanstvenici doprinoseći ukupnome razvoju europskih znanosti – sjetimo se, primjerice, znamenitog prirodoslovca Josipa Ruđera Boškovića (1711. – 1782.) ili pak istaknutog dubrovačkog benediktinca Anselma Bandurija (1675. – 1743.) koji je, nakon školovanja u Italiji, veći dio života proveo u Parizu.⁶

Veze Hrvata i s ostalim zemljama zapadne Europe u 18. stoljeću bile su plodne i raznovrsne, a njihovim razotkrivanjem revaloriziraju se neprijeporne vrijednosti nacionalnih postignuća u raznim granama znanosti i umjetnosti. One svjedoče o »veličini malenih«, o kulturnom identitetu jednog naroda koji je asimilirao elemente različitih tradicija nalazeći se na razmeđu mnogih civilizacijskih krugova, mišljenja i utjecaja.⁷ U sferama kulturne povijesti – od književnosti, preko likovnosti do glazbe – dodiri i ispreplitanja mediteranskog i srednjoeuropskog kulturnog kruga stapali su se sa specifičnim elementima lokalnoga nasljeđa doživljavajući modifikacije i formirajući neke nove tradicije u sučeljavanju s novim prostorom i novim uvjetima.

Hrvatske zemlje u 18. stoljeću postaju zanimljivim i često posjećenim odredištem niza europskih intelektualaca od kojih su neki svoja iskustva i doživljaje zabilježili, najčešće u obliku putopisa, izvješća ili crteža, pa su na taj način pronijeli dio hrvatskoga duha i materijalne kulture ondašnjom Europom. Zaslugom njihovih napisa – od Fortisova *Viagga* do Adamovih i Watkinsovih rekonstrukcija – šira čitalačka publika dobila je priliku upoznati se s ljepotama zemlje, s osobitostima hrvatske baštine i običajima njezinih stanovnika.⁸

5 Zadrinanin Šimun Stratiko (1733. – 1824.) u Padovi je studirao filozofiju i medicinu, a 1758. postao je profesor teorijske medicine; Riječanin Bartol Patuna (1738. – 1823.) je nakon završetka studija neko vrijeme bio asistent slavnoga profesora medicine i utemeljitelja egzaktne patološke anatomije Giovannija Battiste Morgagnija; Splićanin Julije Bajamonti (1744. – 1800.) studirao je medicinu u Padovi i tamo stekao doktorat medicinskih znanosti, itd. Usp. Novak 2013: 473-489.

6 Nakon stjecanja temeljnog obrazovanja u Dubrovniku u Collegium Rhagusinum, Bošković je nastavio studij u rimskome kolegiju Collegium Romanum. Po završetku studija filozofije, matematike i fizike predavao je u nižim razredima Rimskoga kolegija, a uskoro je ondje preuzeo katedru matematike. Nakon boravka u Beču, a potom u Parizu, Londonu i Carigradu, Bošković se ponovno preko Šleske i Austrije vratio u Italiju gdje je 1763. izabran za profesora matematike na Sveučilištu u Padovi. Ibid., str. 483.

7 Opširnije o tome vidi Schiffler 2008., 67-68, XXXIV, str. 261-275.

8 Osim Adamove knjige *Ruins of the Palace of Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia* u kojoj je autor rekonstruirao osnovni plan i detalje splitske Palače i izradio točne crteže, u posljednjoj četvrtini 18. stoljeća dragocjene podatke o primorskoj Hrvatskoj engleskim čitateljima pružio je i Thomas Watkins u putopisu objavljenom 1792. u Londonu. Watkins je prikazao duhovno i političko stanje u Mletačkoj Republici, iskazujući svoje oduševljenje Dubrov-

Izgrađujući prepoznatljivu vlastitost, Hrvati su, kao »predziđe Europe«⁹, svojim nastojanjima pridonosili njezinu duhovnom zajedništvu. Primjeri tog zajedništva i kulturne sinteze nalaze se u hrvatskom petrarkizmu, latinizmu, dantologiji, ali i u idejama prosvjetiteljstva koje je slijedio, ali i izgrađivao veliki splitski polihistor Julije Bajamonti. Njegov opus i djelovanje, a naročito pak obilna korespondencija s brojnim prosvijećenim intelektualcima diljem Europe, razotkrivaju zadivljujuću širinu i enciklopedičnost njegove duhovne nastrojenosti pružajući se istodobno i kao svjedočanstvo susretišta kultura s istočne i zapadne obale Jadrana u drugoj polovici 18. stoljeća.

PREKOJADRANSKI »DRUGI« NA PRIMJERU BAJAMONTIJEVE GLAZBENE DJELATNOSTI

Kao jedna od učenijih i najnaprednijih ličnosti ne samo dalmatinske već i cjelokupne hrvatske povijesti, Julije Bajamonti, rođeni Splitsanin – polihistor, liječnik, književnik, prevoditelj, lingvist, bibliograf, povjesničar, etnograf, filozof, ekonomist, kemičar, glazbenik i glazbeni teoretičar, inspirirao je mnoge ugledne stručnjake koji su do danas učinili značajne korake u populariziranju odlomaka njegove sačuvane baštine – kako popisivanjem, tako i prevođenjem dostupnih povijesnih, literarnih i glazbenih radova.¹⁰ Nažalost, dislociranost muzejsko-arhivskih materijala i još uvijek neobrađeni pretpostavljeni dio građe pohranjen u inozemstvu (poglavito u Italiji), sputavaju sveobuhvatan pregled i kritičku evaluaciju Bajamontijeva opusa prema znanstvenim i/ili umjetničkim područjima njegova djelovanja. Uvažavajući sve dosadašnje pokušaje rehabilitacije njegova mjesta i uloge u hrvatskoj kulturnoj povijesti – od prirodnoznanstvenih i medicinskih do bibliografskih, filoloških i etnoloških studija¹¹ – čini se da su muzikolozi ipak najdalje odmakli u sustavnim istraživanjima Bajamontijeve sveukupne glazbeničke aktivnosti udahnuvši život mnogim dragocjenim reliktima prošlosti, čitavoj niski pronađenih rukopisnih muzikalija koje su, zahvaljujući njihovim

nikom kao i gostoljubivošću i učenošću mnogih njegovih žitelja. Usp. Novak 2013: 481-482. 9 Schiffler 2008: 262.

10 Iscrpne bio-bibliografske podatke o Juliju Bajamontiju još je 1912. načinio Ivan Milčetić, najzaslužniji Bajamontijev biograf (vidi Milčetić 1912: 97-250). Izvjesne korekcije Milčetićeve studije izvršio je Arsen Duplančić sređujući Bajamontijevu ostavštinu u splitskom Arheološkom muzeju (vidi Duplančić 1996: 13-80 i Duplančić 1997: 158-160). O Bajamontijevu književnom opusu pisao je u nekoliko navrata Žarko Muljačić (vidi Muljačić 1952: 69-140, Muljačić 1955: 795-800, Muljačić 1961: 45-53, Muljačić 1973: 227-289, Muljačić 1996). Bajamontijeve *Zapise o gradu Splitu* i izbor iz ostalih radova, s uvodom i komentarima objavio je Duško Kečkemet 1975. u splitskom izdanju Nakladnoga zavoda Marka Marulića.

11 Širina Bajamontijevih interesa, njegova temeljita upućenost u raznovrsna znanja, te intelektualna, znanstvena i umjetnička izvornost bili su povodom okupljanja stručnjaka raznih područja na znanstvenom kolokviju o Juliju Bajamontiju, održanom 30. listopada 1994. u Splitu, u sklopu *Knjige Mediterana*. Brojni vrijedni znanstveni prilozi tom su prigodom sakupljeni i objavljeni 1996. u zborniku pod naslovom *Splitski polihistor Julije Bajamonti* (ur. Ivo Franješ) u izdanju Književnog kruga Split.

naporima, danas poznati i priznati dio hrvatske i europske glazbene baštine klasicizma. Da nije riječ tek o subjektivnoj impresiji, već o konkretnim znanstvenim rezultatima, svjedoče i brojne pojedinačne studije o njegovoj glazbenoj djelatnosti objavljene posljednjih godina u hrvatskoj muzikologiji.¹²

U glazbeničku je aktivnost Bajamonti krenuo vrlo rano – još u mladenačkim godinama – kada je u rodnome Splitu započeo usvajati osnovna glazbenoteorijska znanja i vještine učeći kod tadašnjeg kapelnika splitske stolnice, Benedikta (Benedetta) Pellizzarija (? – 1789.), Talijana iz Vicenze.¹³ Do smrti se intenzivno bavio tom umjetnošću ne samo kao učitelj glazbe i kapelnik nego i kao vrlo plodan skladatelj, reproduktivni umjetnik, melograf, glazbeni pisac i izvjestitelj. Bajamontijeva je glazbena ostavština opsežna i obuhvaća oko 230 kompleta ili ulomaka raznorodnih skladbi: uz manje zastupljene svjetovne forme (arije, dvopjevi, zborovi, simfonije), glavnina opusa pripada području crkvene glazbe (moteti uz pratnju orgulja/komornog orkestra, mise, rekvijemi, pasije, rezponzoriji, himne, Te Deumi).¹⁴ Kvalitetom i značenjem izdvaja se oratorij *La Traslazione di San Doimo* iz 1770., ne samo kao prvi hrvatski oratorij već i kao jedan od vrhunaca hrvatske glazbe 18. stoljeća. U tom se djelu ostvaruje sinteza Bajamontijevih povijesnih istraživanja, njegova književnog stvaralaštva te skladateljskih i izvoditeljskih nadahnuća. Poetska struktura teksta uobličena po Metastasijevu uzoru donosi legendu o pronalasku i prijenosu sarkofaga sa zemnim ostacima sv. Dujma iz Salone u Split, a istovjetnost osobe libretista i skladatelja uvelike je utjecala na glazbenu fakturu oratorija. Glatkoća i elegantnost stihova govore o autorovu istančanu arkadijskom ukusu u duhu talijanskog *settecenta*, a glazba ostvaruje visokovrijednu sintezu osjećajnoga stila, bliskog talijanskoj operistici te jednostavnije vokalne fakture, srodne pučkoj pjevačkoj tradiciji.¹⁵ Činjenica da je skladan na talijanski tekst oratoriju uz neospornu sadržajnu inkrustiranost u lokanu tradiciju, daje i šire mediteranske i polikulturalne dimenzije, poglavito one što zrcale dodire kultura prekomorskih strana Jadrana.

12 O Bajamontijevim glazbenim zvanjima i zanimanjima vidi u Grgić 1996: 87-117. O glazbenome opusu vidi u Bošković 2003: sv. 2, 312-322, 371-375; Grgić 1997: 58-63; Tuksar 1977: 171-190; Katalinić 1999: 211-218. O nastojanjima na području hrvatske glazbenoteorijske historiografije vidi u Tomić Ferić 2013.

13 Pellizzari je nedvojbeno bio najpopularniji i najplodniji skladatelj s istočne obale Jadrana. Oko četiri stotine njegovih skladbi rasprostranjeno je po glazbenim zbirkama od Kopra (Capodistria) do Kotora (Cattaro), ali najvećma su sačuvane u Splitu, gdje je kao katedralni kapelnik i učitelj glazbe bio aktivan od 1753. Usp. Katalinić 2004: 45-54.

14 Bajamontijeve skladbe nalaze se u najvećem broju u Glazbenom arhivu splitske katedrale (vidi Tuksar 1977). Osim u nekim drugim splitskim i dalmatinskim glazbenim zbirkama, četrdesetak signaturnih jedinica pohranjeno je u zbirci don Nikole Algarottija (1791. – 1838.), krčkog svećenika i sakupljača muzikalija. Neke su skladbe zabilježene Bajamontijevom rukom, dok su neke prepisali, a katkad i obradili njegovi suvremenici, nasljednici, sâm Algarotti, ali i dvojica glazbenika koji su djelovali u Salzburgu i Beču (vidi Katalinić 1999). O problemu izostanka autorskih atribucija na dijelu muzikalija u Bajamontijevu autografu i opširnijem prikazu skladateljskog puta Julija Bajamontija vidi u Grgić 1996.

15 Usp. Kos 2004: 75-90; Stipčević 1996: 129-137.

Teško je procijeniti koliko je zapravo bila jaka centripetalna sila kojom su Venecija, Padova, Rim i Napulj obojili glazbenu djelatnost izvan središta, kako u samoj Italiji, tako i u Dalmaciji. No, više je nego sigurno da su se susreti, prožimanja i transformiranja kulturnih tradicija istočne i zapadne obale Jadrana događali neposredno – izravnim prenošenjem tradicije i utjecaja – s učitelja na učenika i posredno, razmjenom notnog materijala i repertoara te knjiga o glazbi.¹⁶ Takve akvizicije našle su novu primjenu i postale modelima, presađenima i oponašanima u novoj sredini. S obzirom na istaknute snažnije razvijene talijanske kulturne centre, takvi su utjecaji uglavnom prodirali na istočnu stranu Jadrana i penetrirali u lokalnu tradiciju doživljavajući modifikacije nužne da glazba zaživi na novom terenu i pod novim okolnostima.¹⁷

U slučaju Bajamontijeva rada, umrežavanja i ispreplitanja hrvatsko-talijanskih kulturnih (pa i glazbenih) odnosa osobito su intenzivna. Naime, u Padovi, gdje je studirao medicinu i 1773. godine stekao doktorat medicinskih znanosti, a vjerojatno i nastavio s glazbenim obrazovanjem u privatnim podukama, Bajamonti je imao priliku upoznati, čuti, analizirati i transkribirati vrijedna ostvarenja talijanskih, ali i drugih, poglavito njemačkih skladatelja (Pellizzarija, Paisiella, Stamitzza, Mozarta i Glucka) koja su odredila i njegov stvaralački izričaj. Uklapajući se u kompozicijsko-tehničke okvire tzv. prijelomnog razdoblja – iz staroga, baroknog u novi, klasični stil (sredinom 18. stoljeća), Bajamontijev opus predstavlja integralni dio onodobne stvaralačke prakse. U svojim mladenačkim skladbama (ponajviše crkvenim) Bajamonti je bio pod snažnim utjecajem Pellizzarija, koji je svoj opus izgrađivao na prilično neproblematškome povezivanju odlika baroknoga i pretklasičnoga stila.¹⁸ Bajamonti je u tome bio znatno progresivniji, ali je potpuni otklon od Pellizzarija načinio tek nakon što je u Italiji, tijekom studija, izravno upoznao glazbeni život i kulturu razvijenijih glazbenih središta Padove i Venecije. U svojoj raspravi *Liječnik i glazba*¹⁹, objavljenoj u Veneciji 1796., kao prilog tezi o povezanosti pjesništva, glazbe i medicine, spomenuo je i glazbene priredbe u kući svojega učitelja, profesora anatomije Leopolda Marc' Antonija Caldanija, na kojima je jamačno i sam sudjelovao.²⁰ Nažalost, Bajamontijeva obrazovna, izvedbena i stvaralačka glazbena praksa u Italiji i dalje ostaju nepoznatima, što će svakako biti jedan od daljnjih istraživačkih koraka u slaganju mozaika i upotpunjavanju podataka o Bajamontijevu životnom i stvaralačkom

16 Usp. Katalinić 2004: 54.

17 Ibid., 54.

18 Usp. Grgić 1996: 89.

19 Članak »Il medico e la musica« (ili »Se al medico disconvenga la poesia e la musica«) tiskan je u *Nuovo giornale enciclopedico d'Italia*, u Veneciji u srpnju 1796., str. 93-120. Neposredan povod navedenoj raspravi bila je kritika nekog vikara splitskog nadbiskupa na Bajamontijevo bavljenje glazbom i poezijom. Citirajući antičke pisce (Homera, Plutarha, Platona, Vergilija i Cicerona) i brojne suvremene liječnike koje je glazba nadahnjivala, Bajamonti je besprijekornom učenošću dokazao savezništvo medicine s glazbom i pjesništvom. Opširnije vidi u Bajamonti 1975: 305-321.

20 Ibid., 319-320.

putu. Ono što se, međutim, može sa sigurnošću potvrditi jest činjenica da je iz Italije donio brojne partiture, kako vlastite, tako i prijepise, odnosno preradbe tuđih radova iz kojih se može iščitati da je bio relativno ažuran i prilično otvoren glede formalnih inovacija koje su u tom času fluktuirale na zapadnoj obali Jadrana.²¹ Naglašavajući taj talijanski utjecaj kao i prisustvo stihova Pietra Metastasija u Bajamontijevim skladbama, Belamarić ide toliko daleko da ustvrđuje kako će Bajamontijevo djelo dobiti svoj pravi okvir tek u formalno-stilskoj konfrontaciji sa srodnim djelima relativno široke talijanske skladateljske fronte toga doba²². Štoviše, smatra da bi umjesto listanja njegovih sigurnih i »čistih« autorskih djela znatno korisnije bilo proučavati udio Bajamontijeve ruke, njegove intervencije i otklone od predložaka pri preradbama djela Guglielmija, Anfossija, Sacchinija, da Capue i ostalih talijanskih majstora.²³ Tek bi komparativnim istraživanjem bilo moguće odmjeriti snagu utjecaja domaće sredine – zamjetniju u kasnijem Bajamontijevu stvaralačkom razdoblju kada se, inspiriran pretklasicističkim stilom i skladateljstvom Luke Sorkočevića (1734. – 1789.), okreće elementima jednostavne pučke popijevke – u odnosu na neupitne talijanske formalno-stilske odrednice koje je možda namjerno, a možda i potpuno nesvjesno preuzimao ili preslikavao u svojim autorskim skladbama.

Osim skladateljskih ostvarenja, Bajamonti je u Italiji imao priliku upoznati i izučiti najznačajnije traktate i glazbenoteorijska dostignuća objavljena na različitim prostorima, od antike do svojega vremena. Ta saznanja znatno su usmjerila rad na uobličavanju najmeritornijeg, donedavno potpuno nepoznatoga i neistraženoga Bajamontijeva glazbenoteorijskog spisa iz posljednje četvrtine 18. stoljeća, s naslovom *Musica*. Premda pisan na talijanskom i manjim dijelom na francuskom jeziku, to je prvi, enciklopedijski koncipirani glazbeni rječnik nastao u Hrvatskoj, s otprilike tristotinjak glazbenih termina iz područja teorijske i organologijske problematike.²⁴

Prihvaćajući se rada na sabiranju i abecednom sortiranju glazbenih termina, Bajamonti se priklonio autoritetima i kompilirao misli o glazbi što su ih u svojim djelima izrazili glasoviti talijanski glazbeni teoretičari (Franchino Gafori, *Theoricum opus musicae disciplinae*, 1480.; Pietro Aron, *Lucidario in musica*, 1545.; Vincenzo Galilei, *Dialogo della Musica Antica, et della Moderna*, 1581.; Giovanni Maria Artusi, *L'arte del contraponto*, 1586. i *L'Artusi overo delle imperfettioni della moderna musica*, 1600. – 1603.; Giuseppe Tartini, *Trattato di musica secondo la vera scienza dell'armonia*, 1754.; Francesco Algarotti, *Saggio sopra l'opera in musica*, 1755.; Vincenzo Manfredini, *Regole armoniche*, 1775., Gioseffo Zarlino, *Le Istitutioni harmoniche*, 1558., *Le Dimostrazioni har-*

21 Konkretnije podatke o skladbama iz Padove i Venecije koje su ispisane Bajamontijevom rukom, ali su lišene autorskih atribucija i očituju glazbena obilježja i frazeologiju talijanskih glazbenih autoriteta čija je djela studirao splitski polihistor vidjeti u Grgić 1996: 90.

22 Opširnije vidi u Belamarić 1980: 157-201.

23 Ibid., 167.

24 Opširnije vidi u Tomić Ferić 2013: 26-27.

moniche, 1571. i *Sopplimenti musicali*, 1588.). Citirao je, međutim, i sve važnije napise o glazbi francuskih enciklopedista, koji su, unatoč međusobnim razlikama, ipak prihvaćali koncepciju o glazbi kao privilegiranom izražaju osjećaja (Jean-Jacques Rousseau, *Dictionnaire de musique*, 1767. i *Lettre sur la musique française*, 1753.; Jean le Rond d'Alembert, *Éléments de musique théorique et pratique suivant les principes de M. Rameau*, 1752. i *Traité sur la liberté de la musique*, 1759.; Denis Diderot, *Principes généraux d'acoustique*, u: *Mémoires sur différens sujets de mathématiques*, 1748.; Voltaire (François-Marie Arouet), *Essai sur les moeurs et l'esprit des nations*, 1741. i *Dissertation sur les principales tragédies*, 1749.).²⁵

Rad na transkripciji i prijevodu Bajamontijeva autografa razotkrio je značajne utjecaje talijanske renesansne estetike i teorije glazbe, prvenstveno Zarlínove²⁶ (čije su teze numerički najzastupljenije unutar svih terminoloških skupina) te je potakao nove istraživačke smjernice vezane uz izvore kojima se koristio pri tumačenju glazbenih termina.²⁷ Dosljedno odan uzročno-posljedičnoj vezi koja prati razvoj ideje o podvojenosti glazbe na praktičnu i teoretsku sferu, Bajamonti se u izboru tumačenja velikog broja glazbenoteorijskih termina (gotovo stotinjak) bezrezervno priklonio Zarlínovu autoritetu i njegovu pionirskom pokušaju reorganiziranja teorijskog znanja o glazbi ne odvajajući ga od praktične sfere, tj. od umjetnosti komponiranja. Popis citiranih izvora u Bajamontijevu Glazbenom rječniku postao je tako predloškom za daljnja proučavanja njihovih tragova i mogućeg pohranjivanja u pojedinim knjižnicama i arhivima u Hrvatskoj. Postavljena su brojna pitanja o tome kako je i preko koga Bajamonti dolazio do rasprava čije je isječke ispisivao na stranicama svojega spisa i s kime je razmjenjivao misli i ideje o glazbenoteorijskoj, organologijskoj i estetičkoj problematici. U potrazi za odgovorima posegnuli smo za obilnom Bajamontijevom korespondencijom s pretpostavkom da će upravo pisma razotkriti nove, dosad nepoznate detalje o njegovu životnom i stvaralačkom putu, upotpunjujući i sliku sredine u kojoj je stvarao te prilike i okolnosti koje su uvjetovale nastajanje njegovih djela i rasplitanje mnogih, pa i glazbenih zbivanja.

25 Vidi Tomić Ferić 2010: 153-174.

26 Gioseffo Zarlino (1517. – 1590.), talijanski skladatelj i glazbeni teoretičar, jedan od najzanačajnijih europskih teoretičara glazbe između Aristoksena i Rameaua.

27 Zavidljujući su Bajamontijeva spoznajna moć i njegov uvid u impozantan broj najprominentnijih glazbenoteorijskih rasprava objavljenih na različitim prostorima do sredine 18. stoljeća (ukupnom broju od 155 biografskih jedinica koje su izdvojene pri obradi rječničke građe, pridružuju se 63 citirana glazbenoteorijska traktata, 11 časopisa i još 58 drugih, sekundarnih izvora kojima glazba nije primarni predmet proučavanja). Detaljan popis citiranih izvora vidi u Tomić Ferić 2013: 379-386.

IZ KORESPONDENCIJE DR. JULIJA BAJAMONTIJA

U najvećem je dijelu Bajmontijeva korespondencija sačuvana u Arhivu Bajamontijeve ostavštine u Arheološkom muzeju u Splitu (AMS). Riječ je o registima i konceptima u nekoliko svešćića na ukupno 227 gusto ispisanih stranica veličine A4, a oni obuhvaćaju vrijeme od 16. travnja 1787. do 17. listopada 1800. godine (sveukupno 1244 koncepta) te još pedesetak stranica iz razdoblja od 9. kolovoza 1771. do 20. srpnja 1800.²⁸ Abecedno kazalo Bajamontijevih konceptata izdvaja 230 osoba – domaćih i inozemnih znanstvenika, književnika, umjetnika, pisaca i javnih djelatnika – kojima se Bajamonti, u navratima ili kontinuirano, obraćao pismima.²⁹ Jedno od najzastupljenijih imena svakako je ono Alberta Fortisa (1741. – 1803.)³⁰, talijanskog prirodoslovca, prosvjetitelja i putopisca, autora popularnog djela *Viaggio in Dalmazia* (1774.) koje je svoju slavu u kulturno-obrazovnim sredinama Europe steklo upravo po otkrivanju svijetu nepoznatog blaga s istočne obale Jadrana.³¹ S njim je Bajamonti raspravljao o mnogim temama i pojedinostima – biografskim, znanstvenim, političkim, socijalnim, gospodarskim i kulturnim – stalno prosljeđujući i razmjenjujući svoje i tuđe sastave, rasprave i knjige. Njihova prepiska svjedoči o prodoru i prožimanju prosvjetiteljskih ideja na obalama Jadrana sredinom 18. stoljeća zrcaleći univerzalnost duha i životnih nazora njezinih potpisnika. Stil je njihovih pisanja moderan, blizak razini europske misli klasicizma koja se očituje u udaljavanju od skolastičke filozofije i njezinih kasnijih izdanaka, od patosa bliskog baroknoj tradiciji i usmjerena je k praktičnom umovanju u kojem se filozofija spaja s politikom u namjeri

28 Korespondencija pohranjena u AMS-u podijeljena je u dvije skupine: skupina A (Arhiv Julija Bajamontija AMS, sign. XII/A, Koncepti korespondencije) sadrži koncepte pisama koje je Bajamonti upućivao drugima, dok skupina B (Arhiv Julija Bajamontija AMS, sign. XII/B) obuhvaća pisma drugih Bajamontiju. Korespondencija iz skupine B djelomično je sredena i razvrstana te nosi signaturu XII/B uz dodatni broj fascikla u kojem su pohranjena pisma iz pojedinih podskupina (npr. korespondencija Fortis - Bajamonti sa sign. XII/B-48, korespondencija Miho Sorkočević - Bajamonti sa sign. XII/B-111-1, XII/B-111-2 itd.). Postoji, međutim, priličan problem s onim njezinim dijelom kojim se Bajamonti poslužio za pisanje vlastitih rasprava i bilješki zbog čega su pisma nekih osoba Bajamontiju ostala nesređena i razasuta po raznim poglavljima ostavštine. Da bi se, dakle, definitivno kompletirao popis sačuvanih pisama, potrebno je paginirati svu ostalu građu, usporediti je s postojećim studijama i ustvrditi koja pisma doista postoje, odnosno, uočavaju li se eventualne razlike u odnosu na dosadašnja nastojanja u pogledu sređivanja arhivske građe. Za potrebe ove studije korištena je arhivska građa iz skupine XII/A (Bajamontijevi koncepti), XII/B-48 (koresp. Fortis - Bajamonti) i XII/B-111 (koresp. Miho Sorkočević - Bajamonti).

29 Između ostalih, spomenut ćemo učenog hvarskog biskupa Ivana Dominica Stratica, trogirke pisce Ivana Luku Garanjina i Radoša Michieli-Vitturija, francuskog literata Josepha de Lalanda, bečkog bibliotekara Michaela Denisa, profesora astronomije na Padovanskom sveučilištu Giuseppa (Josipa) Toalda, splitskog liječnika s venecijanskom adresom Leona (Lava) Urbanija, generalne providure Dalmacije Paola Emilia Canala i Angela Dieda, mletačkog knjižara i tiskara Giacoma (Jakova) Stortija, članove obitelji Sorgo i dr.

30 Arhiv AMS-a čuva 67 Fortisovih pisama (i jedan fragment pisma bez datacije) te 32 Bajamontijeva koncepta upućena Fortisu (op. I. T. F.)

31 Usp. Schiffler 2008: 261-275.

da na društvenom planu stvori bogatu, suvremenu naciju.³²

Bajamonti padovanskom prirodoslovcu pruža podatke o hrvatskim izrazima, o istaknutim Splićanima, o geološkim, povijesnim, filološkim, etnološkim i ostalim sadržajima. U zajedničkom putovanju po Splitu i okolici 1772. godine Bajamonti ga upućuje i izvještava o mnogim prirodnim zanimljivostima, što je Fortisu pričinjalo izrazito zadovoljstvo i on je bio uvjeren u to da će se njihova druženja i živopisni razgovori nastaviti i ubuduće.³³ Po mnogočemu bliski – od ljubavi prema životu, avanturama, lijepim ženama, učenom društvu, slasnom jelu i piću do obostrane sklonosti prema poeziji, znanosti i istraživanju nepoznatoga – bili su i istih socijalnih nazora. Poput splitskog polihistora, i Fortis se u svojim zrelijim godinama zanosio idejama francuskih enciklopedista i revolucije, pa je zbog slobodarskoga duha i nazora često dolazio u sukobe s mletačkom i napuljskom cenzurom. Premda kontekst i uvjeti njihova življenja i okruženja nisu bili istovjetni, čini se da ni jedan ni drugi nisu bili shvaćeni u sredinama u kojima su živjeli.

Ako je suditi po pismima, Bajamontiju je mnogo toga nedostajalo u rodnome gradu, tada više trgovačkom nego kulturnom centru, više težakom negoli građanskom. Kao prosvjetitelj i racionalist, liberal i volterijanac, s kritičnošću se odnosio prema društvu i Crkvi, a strastvena naklonjenost glazbi, glumi i poeziji osudila ga je na društvenu izolaciju u malograđanskoj splitskoj sredini. Prozivke i oštri napadi sugrađana, nerazumijevanje i sukobi sa zastarjelim shvaćanjima i predrasudama doveli su do izdvojenosti i neuklapanja u uskogrudni, svjetonazorski »ograničeni« ambijent sredine u kojoj je živio. U opisima svojega samotnjaštva Bajamonti je isticao je kako mu je dopisivanje jedino, pravo i najdraže društvo: »...Pišite mi... inače ću pobjesniti i umrijeti u očaju, ne imajući ovdje [u Splitu, op. I. T. F.] »životinje« moje vrste, da s njom »općim««, s gorčinom se obratio Fortisu u pismu od 4. studenog 1792.³⁴ Ponukan ovakvim, gotovo karikiranim iskazima srdžbe i beznađa, Fortis se višekratno zalagao da Bajamonti napusti Split i dođe u Italiju »gdje ga svi ljube i očekuju« (vidi prilog 2). Podsjećajući ga na to da je dostojan bolje sudbine od one da svoje kosti ostavi u ruševinama carske palače, poduzeo je korake da Bajamonti preuzme katedru poznatog prirodoslovca i liječnika, profesora Antonija Vallisnerija u Padovi (inače Fortisova krsnog kuma, a kasnije i podučavatelja). U pismu iz svibnja 1778. Fortis moli Bajamontija da ne bude tako čedan i da ne živi u Splitu zakopan i nevažan, progonjen mržnjom i kletvama, već da dođe u Italiju i postane profesor na padovanskom sveučilištu (vidi prilog 1). Ipak, unatoč Fortisovim naporima da ga

32 Usp. Pederin 1996: 81.

33 O tome svjedoči i završetak pisma od 24. kolovoza 1772. koje mu je Fortis pisao na proputovanju u Trogir: »...Addio buon Amico. Mantenete la vostra buona disposizione al viaggiare; e preparatemi così un gradito compagno pell'anno venturo se ritornassi in Dalmazia...« [»...Zbogom dragi prijatelju. Ostanite sklon putovanju; pa mi tako pripravite valjanog druga za sljedeću godinu, ako se vratim u Dalmaciju...«]. Usp. XII/B-48, AMS, str. 2.

34 Usp. XII/A, AMS, str. 177-178.

skrasi u Italiji, Bajamonti se nikada nije usudio otrgnuti od zavičaja nalazeći smisao, sadržaj i utjehu u stalnom učenju i predanom radu. Kao da se svjesno oglasivao na Fortisove vapaje, pa čak i one u kojima mu Fortis sugerira potencijalni premještanje u Dubrovnik. Naime, u opatovim pismima nerijetko se iščitava oduševljenje pa i svojevrsna opčinjenost Dubrovnikom, njegovom kulturom i liberalizmom, pa ga osim u Italiju katkada nagovara i na preseljenje u grad »ilirskih ljubavi« gdje je bila koncentrirana sva intelektualna snaga Dalmacije i njezina slobodnog i učenog ljudskog potencijala (vidi prilog 3). U pismu od 6. srpnja 1781. s nevjerojatnom čežnjom, ali i s dozom zavisti i sjete, Fortis se osvrće na susret s dubrovačkim fiziokratom Tomom Bassegljem (Basiljevićem)³⁵ koji ga je posjetio u Padovi i s užitkom mu pričao o ljepotama svojega rodnog Dubrovnika (vidi prilog 4).

Propulzivnošću intelektualnih težnji i okruženjem u kojemu je feudalno društvo doseglo vrhunac izobrazbe i kulture, a umjetnost, znanost, poezija i glazba već nekoliko stoljeća doživljavale puni napredak, Dubrovnik je sredinom 18. stoljeća imao prvenstvo u cjelokupnom kulturnom (pa tako i glazbenom) životu regije. U novome sjaju oživljavali su negdašnji gradski ansambli, Katedralna kapela, Knežev orkestar i razni manji prigodni sastavi. Upravo iz takvog ambijenta izrastalo je skladateljstvo Luke Sorkočevića i njegova sina Antuna, rijetkih hrvatskih plemića-glazbenika koje je iznjedrilo kasno 18. stoljeće. Vrlo obrazovani, eruditi i enciklopedijskih interesa, u svojim su dubrovačkim palačama i ljetnikovcima organizirali razgovore o književnosti i umjetnosti te priređivali glazbene priredbe i koncerte. S njima, kao i s drugim dubrovačkim književnicima i intelektualcima, članovima formalnih i neformalnih »akademija« (poput Đure Ferića, Junija Restija, Tome Basseglja/Basiljevića, Deše Gozze-Gučetić, rođ. Bassegli/Basiljević, i dr.), Bajamonti je gradio jake i svestrane dugogodišnje prijateljske veze. Među njima je nalazio najviše razumijevanja za svoj rad, žaleći ponekad za time što upravo Dubrovnik nije odabrao za mjesto svojega prebivališta. U pismu Mihi Sorkočeviću, Lukinu bratu od 26. kolovoza 1789., jednom od najučenijih Dubrovčana koji je obnašao važne dužnosti u službi Republike i bio članom rimske »Accademie degli Arcadi«, izražava zavist što će se otac Rosignoli natjecati za službu propovjednika u Dubrovniku i tako steći priliku za boravak u krugu uglađene i učene gospode. »Oh, zašto nisam ja radije propovjednik, nego liječnik i književnik?« pita se Bajamonti sa žaljenjem.³⁶

35 Tomo Basiljević (Bassegli), hrvatski prosvjetiteljski pisac i erudit (Dubrovnik, 1756. – Dubrovnik, 1806.). Po preporuci A. Fortisa godine 1781. otišao je na studij prava u Bern pa u Göttingen, ali više je sklonosti pokazivao za prirodne znanosti. Profrancuski orijentiran, pisao je uglavnom u duhu prosvjetiteljstva, na francuskom jeziku, ponajviše pod utjecajem Voltaira, Rousseaua i Montesquieua. Usp. Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, mrežno izdanje: <http://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6153>, pristup 14. 3. 2018.

36 »Deh, p(er)chè n(on) sono io predicat(ore) piuttosto che medico o uomo di lettere? Non invidierci ora il p(adre) Rosignoli che può sperava di trattarsi fra poco facendo un bel mestiere e pincevole in un colto e onorato soggiorno fra p(er)sone di garbo...« Usp. XII/A, AMS, str. 103.

Tijekom svojih boravaka u Dubrovniku³⁷, gdje je priređivao predavanja različitih sadržaja, Bajamonti se uglavnom kretao u društvu braće Sorkočević (Luke i Mihe), a vrlo je vjerojatno kod njih i odsjedao. S Mihom Sorkočevićem gajio je naročito srdačno prijateljstvo, u pismima su razmjenjivali razmišljanja o književnosti, poeziji, glazbi, o zajedničkim prijateljima i novostima u Dubrovniku, Splitu ili Hvaru. Obojica su neizmjereno cijenili padovanskog putopisca Fortisa (vidi prilog 5, slika 3), međusobno su se uvažavali i slavili, stalno recenzirajući ili komentirajući vlastite i tuđe studije i članke.³⁸ Zanimljivo je spomenuti da je upravo Miho Sorkočević ljubaznom posudbom Rousseauova Glazbenog rječnika (*Dictionnaire de musique*, 1767.) pripomogao konačnom uobličavanju Bajamontijeva glazbenoteorijskog djela *Musica*.³⁹ Kao prvi moderni glazbeni leksikon, Rousseauov mu je rad vjerojatno trebao poslužiti kao model za pisanje vlastitog. O Rousseau, glazbi i potencijalnom susretu na Hvaru prilikom putovanja u Anconu, Miho ga izvještava u pismu od 20. travnja 1786. (vidi prilog 6, slika 4).

Miho Sorkočević također je bio talijanski đak. Kod filozofa i književnika F. M. Zanottija slušao je u Bologni predavanja iz filozofije i retorike, a kod raznih nastavnika lekcije iz pravnih znanosti. U mnogim talijanskim gradovima i njihovim ponajboljim književnim salonima dubrovački je literat bio rado priman i viđen. Osobito su se s njime družili talijanski kulturnjaci koji su se zanimali za narodne pjesme, jezik, povijest i običaje s prekomorske strane Jadrana. Ne čudi, stoga, što se sastajao, a često i godinama dopisivao, s mnogim uglednicima talijanskog kulturnog života druge polovine 18. stoljeća. Među njima ističu se: glasoviti prevoditelj Ossiana Melchiorre Cesarotti, opat Giuseppe Antonio Taruffi, koji je kao član papinske nuncijature svojedobno pratio nuncija Viscontija najprije u Varšavu, pa u Beč te bio dobar znalac jednog dijela slavenskog svijeta i njemačke književnosti, zatim Elisabetta Caminér Turra, slavna novinarka koja je dosta prevodila s njemačkog i francuskog (Gasnera, Marmontella, Lesinga, itd.) i, dakako, najvažniji od sviiju, prirodoslovac i literat, tako nemiran i svestran duh, Alberto Fortis. Usp. Muljačić 2011: 8.

37 Koliko je danas poznato, Bajamonti je u Dubrovniku prvi put bio godine 1781. Njegove veze s Dubrovčanima datiraju od ranije. Tako najstarije sačuvano pismo Mihe Sorkočevića Juliju nosi datum 27. prosinca 1778., a njegov sadržaj potvrđuje pretpostavku da su se morali upoznati znatno prije. Bajamonti je u Dubrovniku bio i u proljeće 1782., nakon povratka iz Herceg-Novog, gdje mu se rodila kći Jelena. Ponovno je u tom gradu u listopadu 1790. te pet godina kasnije, u srpnju 1795. Dubrovačani su ga, a posebno Antun Sorkočević, očekivali i godine 1796., ali tada nije doputovao. Opširnije o tome vidi u Tomić Ferić 2014: 236.

38 U Fortisovu počast Miho Sorkočević je priredio i 1790. godine objavio prigodni pjesnički sastav *Albertus Fortius Rhacusa descendens*, uz Bajamontijev talijanski prijevod istoga. Usp. Bajamonti 1975: 36.

39 Među pismima grupe A na str. 62. nalazi se pismo upućeno Sorkočevićevoj nećakinji Deši Gozze-Gučetić od 11. srpnja 1788.: »Mi occorre di pregarvi a farmi tenere per poco tempo il dizionario di musica del Rousseau, se vi riesce di trovarlo costà. Io credo di non crare additandovi che ci era nello studiolo del Sr. Conte Michele, sotto a un certo ritratto tanto invidiato dall'originale« [»Potrebno mi je zamoliti Vas za kratku posudbu Rousseauova glazbenog rječnika, ukoliko ste ga tamo uspjeli pronaći. Vjerujem da Vam neću odneti naznačujući da se nalazio u radnoj sobi gosp. grofa Mihe, ispod stanovitog portreta toliko zavidnog originalu«], XII/A, AMS, str. 67 – pismo od 12. kolovoza 1788. Da je zatraženu knjigu i dobio, saznajemo iz tumačenja brojnih termina u Bajamontijevu spisu *Musica*, koji komentiraju ili upućuju na spomenuto Rousseauovo djelo. Usp. Tomić Ferić 2013: 23.

Lukina sina Antuna, diplomata i skladatelja, također rimskog đaka, Bajamonti je upoznao u njegovoj dječjačkoj dobi još za svojeg prvog boravka u Dubrovniku 1781., uočivši već tada njegov muzikalitet i naklonost prema glazbi i glazbovanju. S njim se dopisivao gotovo do kraja života (s povremenim prekidima zbog bolesti ili pak nesigurnog načina otpreme pisama trgovačkim lađama), a razmjenjivali su vlastite i tuđe skladbe, kao i informacije o kazališnim izvedbama gostujućih (dominantno talijanskih) trupa u Dubrovniku i Splitu.⁴⁰

U Bajamontijevoj ostavštini sačuvana su samo dva pisma koja je primio od Luke Sorkočevića, a znatno je više onih (konceptata i pisama) koje je Julije uputio njemu, a koja se prvenstveno odnose na skladbu koju je pisao u spomen na velikog dubrovačkog prirodoslovca, matematičara, filozofa, pjesnika i diplomata Ruđera Josipa Boškovića. Riječ je o rekvijemu (*Messa da morto*) u F-duru iz 1787. godine za muški zbor, soliste i continuo, koji je Bajamonti skladao za svečane zadušnice što ih je Republika priredila u dubrovačkoj stolnici. Nije, naime, poznato je li Bajamonti osobno poznao Boškovića i je li s njime pismeno komunicirao (jer nema sačuvanih tragova ili oni još nisu poznati), ali da je bio iskren poštovalac njegova djela, u to ne treba sumnjati.

Godine 1787., nakon smrti velikog učenjaka, Luka Sorkočević (zadužen za glazbenu stranu svećanih zadušnica) obratio se Bajamontiju (tada je službovao u Hvaru) s molbom da mu pošalje neku prigodnu misu za mrtve iz svojega glazbenog arhiva.⁴¹ Budući da zatraženu skladbu nije imao u vlastitoj zbirci muzikalija, niti ju je mogao pronaći na drugom mjestu, Bajamonti je odlučio sam skladati rekvijem, o čemu opširno izvještava Luku Sorkočevića u pismu od 11. svibnja 1787. (vidi prilog 7, slika 5). Računajući na to da će se Dubrovčani zauzeti oko praiizvedbe njegova djela, Bajamonti je uz partituru koju je završio za svega desetak dana poslao i upute izvoditeljima (vidi prilog 8), a već sljedećeg dana i prigodni sonet što ga je spjevao u Ruđerovu čast. Od konte Lukše, kako ga je Bajamonti prijateljski oslovljavao, tražio je da mu pošalje sve komemorativne govore što će povodom smrti slavnoga mislioca biti objavljeni u Dubrovniku (vidi prilog 9). No, unatoč tome što je 1. lipnja 1787. filukom narednika Resića, u Dubrovnik poslao i misu i sonet (o čemu je izvijestio Luku Sorkočevića u pismu od 2. lipnja iste godine)⁴², Bajamontijeva skladba nije stigla na vrijeme da bi bila izvedena

40 O Bajamontijevoj korespondenciji s Lukom i Antunom Sorkočevićem, poglavito onoj u vezi s glazbom, opširnije vidi u Tomić Ferić 2014: 233-263. U tekstu su obrađeni koncepti i pisma koji rasvjetljavaju okolnosti nastanka i izvedbe Bajamontijeva rekvijema za Ruđera Boškovića, iznesene su brojne, u prepisci otkrivene informacije o kazališnim izvedbama gostujućih trupa u Dubrovniku i Splitu i, općenito, slika stanja i omjer raspoloživih reproduktivnih snaga koji je, prema Bajamontijevim navodima, uvijek bio na strani Dubrovnika. Zanimljivi su i podaci koji svjedoče o razmjeni mišljenja iz područja kompozicijske prakse, ali i oni o poznavanju novih stilskih tendencija koje su se razvijale na glazbenom području oko sredine stoljeća (prvenstveno u vezi s Gluckovim operama *Orfej* i *Alceste*).

41 To Lukino pisamo od 24. travnja 1787. godine nažalost nije sačuvano, ali za njegov sadržaj doznajemo iz Bajamontijeva odgovora. Vidi prilog 7.

42 »A 2 Giugno 87. Al C(onte) Sorgo ò dato avviso d'avrli spedita la messa da morto colla

na svečanim zadušnicama, pa je, kako se razabire iz njegova pisma, praižvedena nešto kasnije, na jednom privatnom koncertu, vjerojatno u palači obitelji Sorkočević u Komolcu, u Rijeci dubrovačkoj (vidi prilog 10).⁴³

Nažalost, izvorna partitura nije sačuvana u cijelosti, pa je godine 1968. rekonstruirana prema postojećim dionicama i sačuvanom ulomku partiture.⁴⁴ Bajamontijev autograf čuva se u Glazbenom arhivu splitske katedrale, a na prvoj stranici nalazi se posveta Boškoviću (vidi slike 1 i 2):

Per le solenni esequie	Za svečane zadušnice
decretate dal Senato di Ragusa	naređene Senatom Dubrovnika
a suffragio dell'anima dell'immortale	za upokoj duše neumrla
ab. Boscovich.	opata Boškovića.

U glazbenom smislu ova Bajamontijeva partitura svojom jednostavnom homofonnom fakturom predstavlja kontrapunkt skladbama što ih je autor pisao na Metastasijske stihove, a one su odavale izrazitije utjecaje suvremenih trendova talijanske operistike. Kad već spominjemo Metastasijska, zanimljivo je iznijeti i to da su se, uz pismenu komunikaciju, Luka Sorkočević i Ruđer Bošković imali priliku i osobno susresti s glasovitim talijanskim libretistom, uz mnoge uzajamne komplimente i pohvale.⁴⁵ Predstavljajući jedno Metastasijsko pismo Boškoviću, upu-

filucca del serg(en te Resich partito ieri...«, pisma grupe A, str. 15, od 2. lipnja 1787.

43 Ljetnikovac Sorkočevićevih sa širokim stepeništem koje se spušta do vode, njegovi zeleni čempresi, prostrana lođa u kojoj se okupljala »učena kohorta« (kako je Benedikt Stay nazvao dubrovačke erudite u predgovoru epa posvećenog Newtonovoj i Boškovićevoj prirodnoj filozofiji) uz glazbu, učene razgovore i pjenu šampanjca, ukrašena mitološkim slikama na kojima je prikazan dobar i loš izbor životnoga puta, teme izrasle iz književnih djela dubrovačkih pisaca 17. stoljeća, poput Gundulića i Palmotića, zatim bogata knjižnica i portreti Ruđera Boškovića, Dinka Ranjine i Rajmunda Kunića koji su resili saloču u ljetnoj kući Sorkočevićevih svjedoče i danas o posljednjim izdancima intelektualnoga sjaja Dubrovačke Republike. Praksa druženja i okupljanja znamenitih muževa i žena bila je tradicija obitelji Sorkočević i prije nego što su obiteljsko žezlo preuzela dva brata – diplomati Miho i Luka Sorkočević (Sorgo). Glazba je oduvijek ispunjavala značajan i vrijedan duhovni sadržaj soareja u njihovoj ljetnoj vili: priređivali su se koncerti suvremenih majstora, raspravljalo se o umjetnosti, a univerzalne znanstvene težnje stoljeća erudicije, koje su se rađale u književnom životu Europe, nalazile su i u dubrovačkom društvu svoje promicatelje (Rajmund Kunić, Frano Stay, Bernard Zamagna, Đuro Ferić, Đuro Hidža, Deša i Tomo Bassegli, Marija i Junije Resti, Marija i Luka Giorgi Bona i dr.). Opširnije vidi u Stojan 2016: 255.

44 Muzikolog Milo Asić, koji je svojedobno popisivao skladbe u Glazbenom arhivu splitske prvostolnice pronašao je dionice koje su ispale iz ulomka izvorne partiture i zapale među druga djela, te je, prema narudžbi I. programa Radio Zagreba, 1968. godine dovršio rekonstrukciju partiture. Dionicu viole, koja nije pronađena, napisao je skladatelj Krešimir Fribec. Asićeve preradba pohranjena je u Muzičkom arhivu Radio Zagreba, a mikrosnimka čuva se u Muzeju grada Splita. Partituru Bajamontijeva rekvijema preradio je i dirigent Zoran Juranić 1978. za četverglasni mješoviti zbor. Opširnije o tome vidi u Bošković 2003: 227-228.

45 Kao dvorskoga pjesnika na bečkome dvoru, Metastasijska je Luka Sorkočević susreo za boravka u Beču (kao izaslanik dubrovačkoga Senata), pa je u svojem dnevniku, 12. listopada 1780., zapisao: »Jutros me pohodio u znak prijateljstva dobri starac Metastasio, pjesnik stoljeća, izuzetan čovjek po svojoj dobroti, blagosti i čestitosti koje izviru iz njegovih riječi punih emocije i duha, a bez sitničavosti i lažnog sjaja. Dobrohotan je i mio, što proizlazi iz njegove

ćeno iz Beča u Pariz 18. kolovoza 1781., Vjera Katalinić upozorava na ulomak u kojem talijanski pjesnik hvali Lukinu uglađenost i učenost, njegove manire te plemenite i razložne nastupe kojima je osvajao bečke plemiće.⁴⁶ Može se pretpostaviti da je svoje pozitivne dojmove o »iskrenom, prirodnom i oštromnom«⁴⁷ Metastasiju konte Lukša podijelio i sa svojim splitskim kolegom, posebno kada znamo za cijeli niz skladbi s njegovim tekstovnim predlošcima koje je Bajamonti uglazbio i koje su pohranjene u Glazbenom arhivu splitske katedrale.⁴⁸

Uz već spomenute ličnosti, od korespondenata s talijanskom adresom kojima se Bajamonti pismeno obraćao nadoknađujući sve ono što mu je nedostajalo u vlastitu okruženju, valja izdvojiti sljedeće: modenskog profesora Michelea Rosu⁴⁹, s kojim je vrlo opširno i elokventno raspravljao o medicinskim pitanjima, zatim profesora astronomije na padovanskom sveučilištu Giuseppea (Josipa) Toalda, pa nekadašnjeg splitskog kolegu, liječnika s venecijanskom adresom Leonea (Lava) Urbanija te jednu od najsvestranijih dama u venecijanskoj kulturi *settecenta* – Ceciliju Grimani Corner – poznatu po svojim širokim enciklopedijskim

naravi... Rekao sam mu da moj brat [Miho, op.a.] i drugi prijatelji iz Dubrovnika u svojim pismima često pitaju za njegova djela. Odgovorio mi je da se rado sjeća pažnje Dubrovčana i da gaji veliko poštovanje prema mnogim poznatim podanicima te države i vrsnim talentima toga naroda.« Cit. prema: Stojan 2016: 255.

46 Usp. Katalinić 2015: 27-35.

47 Ibid., str. 29.

48 Opširnije vidi u Belamarić 1980: 157-201.

49 Michele Rosa (1731. – 1812.), liječnik i prirodoslovac. Medicinu je doktorirao u Padovi 1757. godine. Kada je objavio raspravu *Saggio di osservazioni cliniche* (1766.), odjek je bio znatan i već iduće godine Rosa preuzima katedru na Sveučilištu u Paviji (Cattedra di Medicina teorico-pratica). Nekoliko godina kasnije, 1773., Francesco III d'Este poziva ga reorganizirati studij medicine na Sveučilištu u Modeni. Opširnije o Rosi vidi u De Carolis 2001: 319-326. Godine 1782. Rosa objavljuje djelo *De epidemicis et contagiosis* (u pismu od 29. lipnja 1787. Bajamonti se upušta u prepisku s modenskim profesorom povodom te knjige i šalje mu svoje djelo o kugi koja je harala Dalmacijom od 1783. do 1784. (*Storia della peste che regno in Dalmazia negli anni 1783. - 1784.*, Venezia 1786.)), pitajući ga štošta o tom predmetu (XII/A, AMS, str. 9-11). Četiri godine kasnije, Rosa objavljuje raspravu zanimljivog sadržaja i vrlo širokog odjeka o purpurnoj boji - *Delle porpore e delle materie vestiarie presso gli antichi* (1786.). Upravo o toj temi Bajamonti opširno i razborito raspravlja u pismu Rosi od 3. srpnja 1788. (XII/A, AMS, str. 56-60), citirajući brojne autore: B. Balduinusa (*De Calceo antiquo*), A. Rubensa (*De Calceo senatorio*), Vergilija (*Eneida*, I. pjevanje, stih 340), Giulia Negronea (*Dissertatio de caliga veterum*), Plauta (stihovi iz komedije *Bacchides/Bakhide*), Trebelija Poliona (*Le Vite di Valeriano et di Gallieno*), Flavija Cresconija Corippa, Plutarha, Ateneja, Plinija, Valerija Massima i mnoge druge. U nastavku spominje raspravu *De Restitutione Purpurarum* Pasqualea Amatija (1716. – 1796.), vrhunskog znalca o tzv. purpurnoj boji, u kojoj se vrlo minuciozno, još od antičkih vremena, istražuje purpur. Navodi potom i vrlo zanimljive primjere poetskih citata o purpuru, primjerice kod Homera (»purpurna voda« ili »purpurna smrt«), kod Horacija (»purpurni labudovi«), kod Ovidija ili pak Peda Albinovanusa (»purpurni snijeg«), i sl. Na kraju, šalje Rosi popise vrlo rijetkih, ali i onih recentnijih knjiga koje bi se mogle nabaviti, posvjedočujući i ovoga puta svoje vrhunsko znanje i gotovo opčinjuću učenost. I ostala Bajamontijeva pisma Rosi prilično su opsežna i raspravljaju o mnogim, prvenstveno medicinskim pitanjima i često nalikuju pravim malim traktatima – usporedi skupina XII/A, AMS, str. 9-11, 56-60, 107-110, 147-148, 165-166, 172-173, 184-185, 192, 194-195.

interesima, od književnosti do astronomije (vidi sliku 6). Iz prepiske s Cornerovom doznajemo kako je Bajamonti krajem 1788. godine proučavao djelo španjolskog književnika i glazbenog pisca Estebana de Arteaga (1747. – 1799.) s naslovom *Le rivoluzioni del teatro musicale italiano dalle sue origini fino al presente* [Prevrati u talijanskom kazalištu od svojih početaka do danas] u trima knjigama (I, 1783., II-III, 1785.) koje je Arteaga započeo pisati na nagovor Padre Martinija, a uobličio ga je kao studiju o odnosu pjesništva i glazbe u operi. To je djelo Bajamonti obilno citirao u svojem Glazbenom rječniku – poglavito u natuknicama koje donose tumačenja u vezi s opernom problematikom. Ako je suditi po sačuvanim konceptima pisama, navodno je o toj raspravi napisao i stanovite pismene primjedbe koje je posredstvom Cecilije Grimani Corner namjeravao poslati Arteagi osobno.⁵⁰

Posebno mjesto među talijanskim korespondentima pripada mletačkom knjižaru i izdavaču Giacomu (Jakovu) Stortiju, od kojega je Bajamonti redovito naručivao recentnu literaturu, časopise i muzikalije. Njegovim posredstvom slao je svoje rasprave talijanskim časopisima za objavu (neke od njih izdavao je upravo Storti, poput *Giornale d'Agricoltura*), tražio je stručne i kritičke opservacije o svojim djelima od talijanskih prijatelja i kolega te kupovao knjige iz najrazličitijih književnih i znanstvenih područja. Ponajviše Fortisovom i Stortijevom zaslugom, Bajmontijevi objavljeni radovi i rukopisi cirkulirali su, tijekom čitava njegova života, kako hrvatskim, tako i prekomorskim stranama. Talijanski časopisi iz 18. stoljeća (*Giornale enciclopedico*, Venecija-Vicenza⁵¹; *Il Caffè*, Milano; *Giornale de'Letterati Oltramontani*, Venecija) prepuni su vijesti o kulturnim i ekonomskim nastojanjima s istočne obala Jadrana te obiluju priložima naših sunarodnjaka. Kao takvi, rječit su dokaz kako u to vrijeme još nitko u Italiji nije sumnjao u slavenski etnički karakter Damacije i u »ilirsku« narodnost i onih Dalmatinaca koji su gotovo čitav život proveli izvan domovine (u Italiji) ili su pisali na talijanskom jeziku. U to nas uvjeravaju i neki citati, bilješke ili recenzije iz pera Alberta

50 »Zabilježivši primjedbe o Arteaginom djelu, Bajamonti je 22. VII. 1788. zatražio od talijanskog orguljaša i skladatelja Giovannija Battiste Graziolija i Marchiò (Melchiorrea) Balbija u Veneciji stanovito objašnjenje u vezi s poznatim Palestrininim *Miserereom*. Budući da nije primao odgovor, početkom rujna 1788. zamolio je Ceciliju Grimani Corner da požuri Graziolija i da mu javi Arteaginu adresu (XII/A, str. 62 – Grazioliju, str. 62-63 – Balbiju, str. 72 – Cornerovoj). Grimanijeva se zainteresirala za Bajamontijeve primjedbe pa mu je 28. XI. 1788. pisala da joj pošalje svoj osvrt na knjigu (pisma grupe B – pismu Grimanijeve manjka prvi list). On joj je 26. II. 1789. poslao već sastavljeno pismo za Arteagu uz zamolbu da ga pročita i prosljedi Arteagi (XII/A, str. 84-85 – Grimanijevoj, str. 85 – pismo Stortiju istog nadnevka u kojem spominje pismo za Arteagu). Prošlo je od tada gotovo godinu dana, a Bajamonti nije dobio nikakvu obavijest je li Grimanijeva primila njegove primjedbe za Arteagu. Zato joj se obratio ponovno 21. II. 1790., o čemu je pisao i kumu Canalu 5. IV. i 28. V.« (XII/A, str. 119, 121 i 125). Opširnije vidi u Tomić Ferić 2013, str. 24-25.

51 Časopis *Giornale enciclopedico* (1774. – 1781.) nastavio je izlaziti kao *Nuovo giornale enciclopedico* (1782. – 1789.) i konačno kao *Nuovo giornale enciclopedico d'Italia* (1790. – 1797.). Jedno vrijeme izlazio je u Veneciji, zatim u Vicenzi, a potom ponovno u Veneciji. Usp. Tomić Ferić 2013: 384.

Fortisa koji su objavljeni u *Giornale enciclopedico* u rubrici *Libri nuovi* gdje je Dalmacija obično imala zasebnu rubriku, pa čak i onda kada su se spominjala djela mletačkih podanika. Nerijetko su se tamo nalazile i recenzije novih dubrovačkih izdanja kao i prikazi vrijednih Bajamontijevih radova.⁵²

Koncepti Bajamontijevih pisama razlikuju se po opsegu i formi – od onih opsežnijih nalik malim traktatima (poput pisama upućenih prof. Rosi) do sažetih bilješki o tome kada je, kome i o čemu pisao. Kraći podsjetnici i napomene brojniji su od duljih formi, vjerojatno stoga što je evidenciju o pismima vodio isključivo za vlastite potrebe (a ne zbog drugih niti kako bi ostavio podatke o sebi). To se pokazalo neobično korisnim jer je pošta često loše funkcionirala: pošiljke su kasnile, a neke nikada nisu stigle na odredište. Njegova pisma bogat su i dragocjen izvor podataka o suvremeniciima, događajima, poznanstvima, ali i o vlastitim aktivnostima i stavovima o sebi i drugima. Ona razotkrivaju i mnoga priznanja koja je stekao u obliku članstava u raznim domaćim i inozemnim (pretežno talijanskim) društvima i akademijama⁵³, svjedočeći o kontinuiranom dijalogu kulturnih sredina, krugova i ideja u stoljeću europskog prosvjetiteljskog racionalizma kojem je Bajamonti pripadao cijelim svojim bićem.

Osim rekonstrukcije aktualnih zbivanja, sačuvana građa rasvjetljuje nam i društvenu pozadinu Bajamontijeva stvaralaštva koja je iznimno važna pri valorizaciji njegova opusa. Štoviše, sredina za koju je stvarao nametnula mu je mnoge produktivne i reproduktivne zahtjeve, možda čak i predodredila pravac njegova stvaralačkog razvoja. U tom smislu, gledajući s muzikološkog aspekta, Bajamontijeva korespondencija nezaobilazan je izvor u proučavanju njegova glazbenog opusa, ali i angažmana oko nabavke muzikalija i organizacije glazbenih

52 Opširnije vidi u Muljačić 2011: 10-13.

53 Kronološkim redom mogu se utvrditi sljedeća članstva: »1774. – jedan od utemeljitelja, kasnije predsjednik i cenzor Gospodarske akademije (Società economica) u Splitu«; »1775. – počasni član Società d'agricolturau Udinama« (XII/A, AMS, str. 158-159, koncept pisma prepozitu barnabita don Angelu Mariji Cortinovisu od 28. rujna 1791. u kojem navodi da je već 16 godina član te akademije te da je primio drugu diplomu datiranu 10. svibnja 1791.); »1787. – počasni član Gospodarsko-poljodjelske akademije (Accademia economico-agraria) u Zadru«, diploma od 2. kolovoza (kod Duplančića pogrešno 27. kolovoza!, usp. XII/A, AMS, str. 174-175, koncept pisma Juliju Parmu, tajniku akademije u Zadru od 2. kolovoza 1792. u kojem navodi da mu je »danas stigla diploma«); »1790. – počasni dopisni član Poljodjelske akademije (Società georgica) u Kaštelima« (XII/A, AMS, str. 132, koncept pisma tajniku akademije od 1. kolovoza 1790. u kojem mu zahvaljuje na izboru); »1792. – član Società agraria ed economicau Ceseni« (XII/A, AMS, str. 173-174, pismo Micheleu Rosi od 31. srpnja 1792., zahvaljuje mu što se zauzima za njegov izbor; XII/A, AMS, str. 178-179, pismo tajniku Akademije, kavaliru Giuseppeu Bufalliniju od 2. prosinca 1792., zahvaljuje mu na programu rada i izboru za člana; XII/A, AMS, str. 180, pismo Rosi od 31. ožujka 1793., zahvaljuje mu na izboru; XII/A, AMS, str. 192, pismo Rosi od 1. srpnja 1794., navodi da još nije primio diplomu); »1794. – dopisni član Società di medicina u Veneciji, diploma iz studenog« iste godine (XII/A, AMS, str. 199, koncept pisma tajniku društva Francescu Agliettiju od 8. travnja 1795., zahvaljuje mu na izboru i potvrđuje primitak diplome); »1793.-1796. – član Accademia degli Unanimi u Torinu u kojoj je imao pseudonim Il Lindo« (o zadatcima ove Akademije i Bajamontijevu izboru za njezina člana opširnije vidi u Duplančić 1996: 70-71).

priredbi te gostovanja domaćih i inozemnih kazališnih trupa u Splitu. U pismu od 25. travnja 1795. Antun Sorkočević izvještava Bajamontija o družini Gaetana Garignanija koja je u Dubrovniku prikazivala birane opere boraveći u gradu približno osam mjeseci i moli ga da se za nju zauzme i omogući njezino gostovanje u Splitu (vidi prilog 11). Upravo po Garignaniju⁵⁴ šalje mu i jednu svoju »armoničnu produkciju« – *Tantum ergo* – pun učeničke poniznosti i obzira prema Julijevu glazbenom geniju, koju pak ovaj vrlo laskavo ocjenjuje nazivajući ga »gentlemanom«-filozofom (vidi prilog 12).

Jednako tako, iz pisama iščitavamo Bajamontijevu ustrajnost i golemi napor oko nabavke notnog materijala i knjiga o glazbi i to: a) zahvaljujući narudžbama kod Stortija u Veneciji; b) pošiljkama svojih dubrovačkih prijatelja (prvenstveno Antuna Sorkočevića, vidi prilog 13); c) te razmjenom ili posredstvom hvarskog skladatelja Josipa Raffaellija, nekadašnjeg Bajamontijeva učenika (vidi priloge 14 i 15) i vrsnog talijanskog glazbenika Angela Marije Frezze (vidi prilog 16).⁵⁵ Bajamontijev interes i ljubav prema glazbi očito su nadvladavali teške prilike, kako one političke, tako i društvene, odnosno lokalne i on je unatoč nepriznavanju i omalovažavanju od strane svojih sugrađana, ipak ustrajavao u svojoj glazbeničkoj aktivnosti te kontinuirano razmjenjivao misli o glazbi i skladateljskim pitanjima s uvažanim domaćim (vidi prilog 17) i inozemnim glazbenicima (vidi priloge 19 i 20, slike 7 i 8).

Kao pravo »dijete« prosvjetiteljskoga stoljeća, Bajamonti je upravo »kulturom pisma« kontinuirano razmicao uske okvire poimanja života i svijeta oko sebe. Djelujući u Splitu, na periferiji europskih tijekova, unutar skromnih i umnogome nepovoljnih prilika s nizom gospodarskih, kulturnih, obrazovnih i materijalnih ograničenja, Bajamonti je visoko nadrastao prostor svojega obitavališta utjelovljujući novi lik suvremenog intelektualca, koji živi neshvaćen od sredine, a ideju intelektualne elite ostvaruje prepiskom s literatima i misliocima diljem Europe. Održavanje intenzivnih veza s predstavnicima domaćeg i europskog intelektualnog kruga uvjetovalo je njegovu otvorenost i prijemčivost za ono što je dolazilo iz vanjskih kulturnih krugova, posebice iz Italije, čiji su kulturni centri stoljećima pridonosili fenomenu kulturne sinteze i oblikovanju domaćih, kulturno-integracijskih tijekova. U tom smislu Bajamonti je istaknuta pojava ne samo unutar vlastita vremena i prostora već i u povijesnoj mijeni vremena.

54 Garignani je sa svojom družinom vjerojatno gostovao u Splitu, a zatim i u Šibeniku, odakle se javio Juliju 4. srpnja 1795., opisujući njihov tamošnji uspjeh. Opširnije vidi u Bošković 2003: 145.

55 Angelo Maria Frezza (1759. – 1835.), jedan je u nizu talijanskih glazbenika koji su najveći dio života i rada proveli u Hrvatskoj, točnije u Zadru i Dubrovniku. Nije poznato mjesto njegova školovanja, a prema Demoviću, Frezza je oko 1780. kao mladi učitelj violine službovao u Zadru. Na poziv dubrovačkog Vijeća umoljenih dolazi u Dubrovnik. Od dolaska 1786. godine pa do smrti, Frezza je stalno djelovao u Dubrovniku – kao guslač Kneževe kapele, kao pjevač, skladatelj, učitelj glazbe i prepisivač nota. Opširnije vidi u Demović 1989: 97.

Ugledajući se na učena društva i akademije zemalja Europe, Bajamonti je bio među osnivačima splitskog Gospodarskog društva (*Pubblica Società Economica di Spalato*) – vrlo cijenjenog i djelatnog udruženja ne samo u gradu već i daleko izvan njega. To potvrđuju i Fortisove riječi u pismu Bajamontiju iz 1777., kada se s posebnom naklonošću osvrće na splitsku gospodarsku akademiju, ističući da će, ako postane njezinim članom, u nabranju titula učenih akademija najprije navesti članstvo splitske akademije, a tek zatim berlinske, bolonjske i drugih.⁵⁶ Ovakvim i sličnim pothvatima, svojom univerzalnošću i sveobuhvatnošću u djelovanju, Bajamonti je izvršio snažan utjecaj na kulturno i društveno biće hrvatske intelektualne elite, ali i na njezino predstavljanje u razmjerima širim od nacionalnih.⁵⁷ Uspostavljajući veze i dodire s uglednim domaćim i stranim pojedincima i institucijama, Bajamonti je širinom svojih životnih nazora i osjetljivošću za kulturne i duhovne vrijednosti izvanredno odrazio opći duh prosvjetiteljske epohe. Praćenjem i proučavanjem znanstvene literature, narudžbama i razmjernom recentnih tiskanih izdanja, publiciranjem vlastitih rasprava u najznačajnijim talijanskim časopisima te dopisivanjem s najučenijim ljudima o znanstvenim, društvenim, religijskim, kulturnim i umjetničkim pitanjima, u sebi je sjedinjavao »sve važnije značajke domaće i europske kulture i idejnih gibanja iz kojih se rodilo novo doba«. ⁵⁸ Ovdje predstavljeni sadržaji upotpunit će postojeće bio-bibliografske podatke o znamenitom polihistoru i usmjeriti znatno jače svjetlo na njegovo mjesto i ulogu u okvirima hrvatske i europske kulturne (i glazbene) povijesti 18. stoljeća, potvrđujući istodobno prodore talijanskih kulturnih utjecaja na istočnoj obali Jadrana i inicirajući daljnje korake u razotkrivanju i pripovijedanju »priče«, s druge, zapadne strane. Riječ je, dakako, o razumijevanju »drugosti« i svjedočenju prisutnosti onih suprotnih veza i odnosa što zrcale hrvatsku kulturnu (i glazbenu) »bliskost« na zapadnoj jadranskoj obali u razdoblju klasicizma, o kojima još mnogo toga tek valja istražiti.

56 »... se mi accettate per Socio, io mi chiamerò prima Membro dell'Academia di Spalatro, poi di Berlino, di Bologna, etc...Il dì di Pasqua 1777. « Skupina XII/B-48, AMS, str. 7.

57 Recenzent francuskoga lista *Journal de Savants* u veljačkom broju iz 1793. Bajamontija oslovljava »glasovitim liječnikom, plemićem grada Splita u Dalmaciji, članom više akademija i dobro poznatim imenom u književnom svijetu« što je za građanina tada malenog Splita u nekoj mletačkoj provinciji doista značilo puno. Usp. Bajamonti 1975: 10.

58 Schiffler 2008: 271.

.....
PRILOZI: TRANSKRIPCIIJA I PRIJEVODI PISAMA/KONCEPATA
.....

1. IZ FORTISOVA PISMA BAJAMONTIJU OD 1. SVIBNJA 1778., XII/B-48, AMS, STR. 12

A(mico) C(aro)

Ch'è dell' anima tua, ottima creatura? Ti ci ài donato del tutto al Signore per quanto si vede. Ma noi non ti vogliamo dare nè al Padrone del Cielo nè a quello della terra, e bramiamo sapere qualche cosa del fatto tuo.... Vieni alla Capitale; porta il bisogno per fa(rti) far Prof(essor)e e cerca d'occupare la Cattedra del fu Vallisnerone, che secondo tutte le apparenze non sarà mia nè del povero Gualandris, e anderà sop(p)iantato se non iscapperà fuori un concorrente, che possa (e) s(se)r fatto senza vergogna. Tu saresti ottimamente al caso; e la faccenda in breve tempo sarebbe il caso tuo....

Ven(ezi)a ad. 1. Maggio 1778

Il tuo am(ic)o cord(ialissi)mo Fortis

[Dragi prijateljju

Što li je s tvojom dušom, o dobro stvorenje? Gospodu si nas u ruke posve predao, kako se čini. Ali mi tebe Gospodaru Neba ni onom Zemlje dati ne želimo, štoviše, želimo znati što je s tobom...

Dođi u glavni grad; ponesi sa sobom sve što ti je potrebno da postaneš profesor i pokušaj dobiti Vallisnerijevu katedru koja po svemu sudeći neće biti ni moja niti će je dodijeliti onom nesretniku Gualandrisu⁵⁹; zamijenit će ga i bilo bi dobro da se pojavi kandidat kojeg će se moći imenovati bez srama. Ti bi bio idealan i stvar bi se vrlo brzo riješila u tvoju korist...⁶⁰

Venecija, 1. svibnja 1778.

Tvoj najsrdačniji prijatelj Fortis]

2. IZ FORTISOVA PISMA BAJAMONTIJU OD 18. OŽUJKA 1781., XII/B-48, AMS, STR. 61

Moj draghi priategliù,

Pad(ov)a 18. M(ar)zo [1781]

Io non sapr(e)i da qual parte indirizzarvi lettere senza che corrano pericolo d'andare smarrite. Se invece d'un'Accademia che non lavora aveste costì una Posta che lavorasse la sarebbe proprio una consolazione. A ogni modo io arrischio anche questa, e sarà poi di essa ciò che vorrà S(an) Doimo. Che fai tu che non vieni in Italia, dove tutti amano, e ti desiderano? Io arrischio di starvi assai male, privo d'Amici Dalmatini, de' quali ò un vero bisogno, dopo d'essere stato a Ragusa. Io trovo tu(tto) fr(ed)do, tutto cattivo quel che non sente un po' di Slavonismo. Or vedi come una Nazione che produce anche de'Micromegassi, mi sta fitta nel core perch'è produttrice di Giulj, di Lioni, e di Micheli Sorghi!.....

59 Angelo Gualandris, liječnik i prirodoslovac, rođen u Padovi 1750., profesor kemije i botanike na Kraljevskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Mantovi. Usp. Vedova 1832: 479-481.

60 Sin znamenitog prirodoslovca, Antonio Vallisneri Mlađi (1708. – 1777.) vodio je katedru prirodopisa na Sveučilištu u Padovi. Premda bolestan, nije htio u mirovinu, a njegovo je mjesto želio preuzeti Fortis. Kada je Vallisneri umro, vlasti su katedru ukinule ne želeći je predati Fortisu kao »politički nepouzdanom čovjeku«. Usp. Fortis1984: 70.

[Moj dragi prijatelju,
Padova, 18. ožujka [1781.]

Ne znam više na koju adresu Vam uputiti pisma, a da ne postoji opasnost da se izgube. Kada biste umjesto Akademije koja tu ne radi, imali Poštanski ured koji radi, to bi nam svima bila utjeha. Ja ću, u svakom slučaju, i ovaj put riskirati, pa nek' bude što sveti Dujam odredi. Zašto ne dolaziš u Italiju, gdje te svi ljube i očekuju? Meni će zacijelo tu biti prilično loše bez dalmatinskih prijatelja koji su mi uistinu potrebni nakon što sam bio u Dubrovniku. Sve mi se pričinja hladnim, sve zlim u čemu ne osjećam malo slavenstva. Pa ti hajde shvati kako to da jedna nacija koja nam dadne i Micromegasa⁶¹, meni je u srcu jer je rodila Julija, Lava, i Mihi Sorgia!.....]

3. IZ FORTISOVA PISMA BAJAMONTIJU OD 2. SIJEČNJA 1780., XII/B-48, AMS, STR. 18

A(mico) C(aro)

2 Gen(ai)o 1780

Che fai tu che non vieni a vedere questo colto e bel paese, dove tutta la gentilezza Dalmatica si è rifugiata insieme colla libertà? Deh dà una girata di spalle al Lazzeretto, e alle rovine del Palazzo Imperiale, e vieni a respirare una volta o l'altra quest'aria non guasta da esalazioni fetide come la Spalatrina. – Questa è la vera sede degli Amori Illirici, e tu, che sei tanto amoroso, dovresti venirtivi a stabilire.....

[Dragi prijatelju

2. siječnja 1780.

Što radiš, a da ne dođeš vidjeti ovo učeno i lijepo mjesto, kamo se povukla sva dalmatinska ljubaznost zajedno sa slobodom? Daj, okreni leđa Lazaretu i ruševinama carske palače, i dođi udahnuti katkad ovaj zrak nepokvaren nesnosnim isparavanjima poput onih u Splitu. Ovo je pravo sjedište Ilirskih ljubavi, a ti, koji si tako zaljubljujiv, trebao bi se ovdje doći skrasiti....]

4. FORTISOVO PISMO BAJAMONTIJU OD 6. SRPNJA 1781., XII/B-48, AMS, STR. 21

Mio caro Amico

S(an) Pietro d'Arzignano ad. 6. Luglio 1781.

Il Conte Bassegli ch'è meco or a Padova or quassù da' primi di Giugno in poi, mi avea parlato di te con quella tenerezza che tu ben meriti, prima che mi giungesse la cara tua de' 4 Giugno, nella quale tu mi parli di esso come ne potrei parlare io medesimo. Questo caro Amico, figlio, cugino, fratello, nipote delle più

⁶¹ Nadimkom Micromegasso (vjerojatno po uzoru na Voltairov Mikromegas iz 1752. u kojem nalazimo prvu priču o posjetu izvanzemaljca našem planetu s ciljem autorova ismijavanja ljudske pretencioznosti), Fortis oslovljava književnog protivnika čiji stavovi proturječe vrlim intelektualcima poput Julija Bajamontija, Lava Urbanija i Mihe Sorkočevića koje i navodi u gornjem pismu.

care persone ch'io m'abbia al mondo, mi consola un poco della lontananza mia da Ragusa, ricordandomele e coll'aspetto, e co'discorsi. Se tu anderai a quella illustre Città, dov'io ò così beatamente vivuto, e dove ò lasciato quell'anima ch'io soleva portar meco maisempre in partendo da Roma, da Napoli, da Venezia, da Milano, e da qualunque altra Città più famosa, io invidierò a te un sì gran bene, assai più giustamente di quel che tu invidj a me l'Italia, dove non sono frequenti gli uomini, e sono rarissime le donne degne di stima, e d'amicizia. Tu sospiri per uno stabilimento onesto in Italia; e allorchè l'unica, l'eccellente Dama, Cecilia Cornaro te l'avea bello e trovato, tu lo facesti dar addietro. Io sono costretto a desiderar invano che s'apra una nicchia conveniente alle circostanze mie in Ragusa, dove la non si aprirà giammai. Tutto il resto del mondo mi pute. Io non ò sentito mai così profondamente la sciagura di non esser ricco, e per conseguenza libero nella scelta del mio soggiorno quanto la sento ora. Se tu v'anderai, come à promesso di fare, t'avvedrai colla sperienza ch'egli è un paese da non visitare, o da non lasciare. Io l'ò lasciato...e chi sa per quanto tempo! Ma ne porto la pena, e non trovo oggimai con chi vivere. La sola Santina Marsili, la buona, l'ingenua, la ragionevole Santina, è quella, con cui vivo a Padova volentieri: ma essa non può farmi amar Padova, nè farmivi stare. Io vo gridando: Ragusa, Ragusa, come quell'altra andava gridando: pace, pace, pace. Se la Provvidenza, o la Giustizia di Dio à stabilito di darti in questo mondo porzione delle pene dovute a'tuoi peccati, tu anderai colà dov'io ò lasciato l'anima, e ne partirai dopo d'esserti trovato beatissimo più che dugento Papi presi assieme. Io ne sono partito due volte, e ò avuto a morire due volte come Lazzero. Ti confesso il vero. Vorrei vedere il nostro buon Urbani stabilito colà; allora tu vi anderesti frequentemente, e io manderei al diavolo Cattedre, Accademie, San Pietri, e San Paoli, e volerei a respirare un'aria così balsamica; poichè più balsamic'aria di quella ch'è respirata dagli ottimi Amici non conosco nel Mondo.

Addio. Tutti i salutati di Padova ti risalutano, e la cordiale Santina particolarmente: ma essa à abbandonato la Musica, e non ne à colpa. Sta sano; raccomanda la spedizione delle Lapide al pacifico Leone, e abbraccialo mille volte per conto mio. Sluga, i Sluga. Anche la Staniza nostra ti saluta trista puta.

Il tuo Fortis.

[Moj dragi prijatelju,

San Pietro Arzignano, 6. srpnja 1781.

Grof Bassegli⁶² koji je sa mnom što u Padovi, što ovdje (na njegovu imanju u San P. d'Arzignano, op. I. T. F.) od početka lipnja, govorio mi je o tebi s takvom nježnošću tik prije dolji mi je pristiglo tvoje pismo od 4. lipnja u kojem mi ti o

62 Vidi bilješku 35. Zalažući se svesrdno za Tomino obrazovanje, Luka i Miho Sorgo povjerali su izbor središta za njegovo studiranje Ruđeru Boškoviću i Albertu Fortisu. Bošković je predlagao kao mjesto za studij katolički Freiburg, a Fortis protestantski Bern. Iako su otac i majka Bassegli bili za katoličko središte, u široj obitelji prevladao je Bern, pa je tamo upućen na školovanje mladi Bassegli, što je uvelike predodredilo njegov kasniji životni put. Usp. Stojan 2016: 251.

njemu zboriš kako bih ja o njemu zborio. Ovaj dragi prijatelj, rođak, sin, brat, unuk, osoba među najdražima koje imam na svijetu, malčice me tješi kad sam daleko od Dubrovnika podsjećajući me slikama i pričama. Ako slučajno odeš u u taj presvijetli grad u kojem sam tako blaženo živio i gdje sam ostavio dušu koju sam uvijek sa sobom nosio kad god sam odlazio iz Rima, Napulja, Venecije, Milana i iz bilo kojeg drugog slavnog grada, na dobar ću ti način zavidjeti, mnogo više negoli ti meni na Italiji zavidiš, kako je i ispravno, jer u njoj su rijetki ljudi i još rjeđe žene dostojne poštovanja i prijateljstva. Ti vapiš da se na dostojan način smjestiš negdje u Italiji, a kad ti je jedina dama, presvijetla Cecilija Corner⁶³ takvo što bila i našla, ti si se povukao. Prisljen sam zalud željeti da mi se nađe pristojan kutić prema mojim prilikama u Dubrovniku, jer se tako nešto neće dogoditi. Ostatak svijeta mi zaudara. Nisam nikada prije osjetio nesreću neimaštine i, kao posljedicu, manjak slobode u odabiru mjesta boravka kao sada. Ako odeš u Dubrovnik, kako si mi obećao, uvjerit ćeš se iskustvom da je to kraj, koji ili ne trebaš pohoditi ili ga ne smjeraš napustiti. A ja sam ga napustio i to tko zna na koliko dugo! Nosim tu bol u sebi i ne znam kako više živjeti. Samo Santina Marsili⁶⁴, dobra, naivna, pametna Santina je biće s kojim mogu živjeti ovdje u Padovi: ali ona ne može učiniti da zavolim Padovu niti me prisiliti da tu ostanem. Ja hodam vičući: Dubrovnik, Dubrovnik, kao što je onomad ona vikala: mir, mir, mir. Ako Providnost, ili pravda Božja, odluče dodijeliti ti dio kazni za tvoje grijeh, ići ćeš i ti tamo gdje sam ja dušu ostavio i morat ćeš to mjesto napustiti nakon što ti je tu bilo tako blagoslovljeno kao da je dvjesto Papa zajedno u jednoj osobi. Otputovao sam iz Dubrovnika dva puta, i dva puta sam umro kano Lazar. Istinu ti zborim. Bilo bi mi drago vidjeti našeg dragog Urbanija u Dubrovniku: u tom slučaju ti bi u Dubrovnik putovao češće a ja bih k vragu poslao katedre, akademije, svete Petre i Pavle i došao bih se nadisati zraka koji iscjeljuje, jer ljekovitijeg zraka od onog kojeg dišu najbolji prijatelji ja na svijetu ne znam. Zbogom. Svi oni koje si pozdravio u Padovi uzvraćaju ti pozdrav, a posebice srdačna Santina: ostavila se glazbe i nije ju za kriviti. Budi nam živ i zdrav. Napomeni da se pošalju Lapide dobrom našem Lavu i zagrli ga tisuću puta u moje ime. Sluga sam pokorni. I naša te Santina trista puta pozdravlja.]

5. PISMO MIHE SORKOČEVIĆA BAJAMONTIJU OD 23. LISTOPADA 1779., SIGN. XII/B-111-3, AMS

Am(ic)o Stim(atissim)o

Per mancanza d'occasioni hon hò prima d'ora risposto all'ultima vostra lettera, doppiamente cara per l'aviso che in essa mi date dell'arrivo a cod(est)a parte del nostro Fortis; Egli è desiderato da tutti i suoi Amici, in particolare da me che godo in anticipazione, pensando al piacere che averò nel riattaccare la nostra conversazione; Solo temo che poichè esso passeggia le amene vie delle Città

63 Cecilia Grimani Corner, svestrana i učena dama u venecijanskoj kulturi *settecenta*.

64 Santina Marsili, sestra padovanskog prirodoslovca i botaničara Giovannija Marsilija (1724. – 1794.) kojem je Fortis posvetio jedno pismo u drugom dijelu *Viaggia*.

Italiane, con torvo ciglio, non abbia a corruciarsi seriamente all'aspetto della mia Sparta. Dico questo per ischerzo, sapendo quanto esso è Filosofo, discreto, e grazioso in particolare colli amici; Credo che sia ito a trovarne ora uno a Imoski, che trovasi Proveditore; Salutatelo dopo che sarà disceso alla Marina, e diteli che hò ricuperato le sue robbe che trovansi trasportate in mia casa. Hò pure una lettera per lui. Vi prego pure di riverirmi il Sig(nor)e D(otto)r Urbani, ed avermi in grado de vostri veri Amici
Rag(us)a 23 Ottob(r)e 1779

D(evotissi)mo Aff(ettuosissi)mo Ser(vitore) Am(ic)o
Michele di Sorgo

[Vrlo cijenjeni prijatelju

Zbog pomanjkanja prigoda nisam ranije odgovorio na Vaše posljednje pismo, dvostruko drago, zbog obavijesti koju mi u njemu dajete da će tamo stići naš Fortis; njega željno iščekuju svi njegovi prijatelji, osobito ja, koji unaprijed uživam, razmišljajući o zadovoljstvu koje ću imati nastavlajući naš razgovor; bojim se samo da ga, budući da namršten šeta ljupkim ulicama talijanskih gradova, ozbiljno ne naljuti izgled moje Sparte. Ovo govorim u šali, znajući koliko je on filozof, diskretan, i ljubazan, osobito s prijateljima; vjerujem da je sada otišao posjetiti jednoga od njih u Imotskom, koji je tamo providur; pozdravite ga nakon što se spusti u primorje, i recite mu da sam preuzeo njegove stvari koje su prenesene i nalaze se u mojoj kući. Imam i jedno pismo za njega. Molim Vas također da prenesete izraze mojeg poštovanja gospodinu doktoru Urbaniju, i da mi budete privrženi kao jednom od Vaših pravih prijatelja.
Dubrovnik, 23. listopada 1779.

Vaš najodaniji, najsrdačniji sluga, prijatelj
Miho Sorkočević]

6. PISMO MIHE SORKOČEVIĆA BAJAMONTIJU OD 20. TRAVNJA 1786., SIGN.. XII/B-111-14, AMS

Amico pregevolissimo

Ragusa, 20 Ap(ri)le 1786

Vengo in questo punto informato dalla mia nipote Bassegli di una occasione per costi: Ho desiderato da più tempo di averne una diretta, essendo pieno di sospetti che le oblique, che hon ho mai tralasciato d'incontrare, sieno rimaste vote d'effetto. Le occasioni per costà sono come le eredità, che non arrivano sennon assai tardi, e quando non siamo nel caso di goderne che poco. Dico questo perchè avrei mille cose da scrivervi, in tempo che ho mille obblighi di far tutto altro che divaniere. Finirà anche questa vita, e come spero alla fine del corr(ent)e. Per tal tempo io mi metterò impreteribilmente in viaggio per Ancona, non senza il desiderio di toccar prima Lesina. Allora vi dirò a bocca mille cose, di cui non posso ora dirvi nè il numero nè la sostanza. Quelche sono ora certo è, che vi dirò ciò di

cui il mio cuore è ripieno, cioè che io sono a cagione della più giusta e più sincera stima ed amicizia.

P. S. Rousseux, e la musica, e tutto quelche vi piacque di mandarmi ho avuto e ricuperato da più tempo.

Vostro Ser(vitor)e ed Amico
Michele di Sorgo

[Vrlo cijenjeni prijatelju

Dubrovnik, 20. travnja 1786.

Moja nećakinja Bassegli (Basiljević) upravo me je obavijestila o jednoj prigodi da Vam uputim pismo. Želio sam već dulje vrijeme imati direktnu prigodu, budući da sam pun sumnji da su zaobilazne, kojima se nikada nisam propustio koristiti, ostale bez uspjeha. Prigode za slanje pisama Vama poput nasljedstava su, koja dolaze vrlo kasno, kada u njima možemo tek malo uživati. Kažem ovo jer bih imao tisuću stvari o kojima bih Vam pisao, u vrijeme kada imam tisuću obaveza činiti sve drugo, umjesto vođenja razgovora. Završit će i ovakav život, i to, kako se nadam, na kraju ovoga (mjeseca). Tada ću se neizbježno zaputiti u Anconu, ne bez želje da prije toga zastanem na Hvaru. Onda ću vam osobno kazati tisuću stvari, čiji broj ni bit Vam ne mogu sada reći. Ono u što sam sada siguran je da ću Vam reći ono čime je ispunjeno moje srce, to jest da za Vas s razlogom gajim pravo i najiskrenije poštovanje i prijateljstvo.

P. S. Rousseaua, glazbu, i sve ono što mi željeste poslati dobio sam i preuzeo prije duljeg vremena.

Vaš sluga i prijatelj
Miho Sorkočević]

7. PISMO LUKI SORKOČEVIĆU OD 11. SVIBNJA 1787., SIGN. XII/A, AMS, STR. 3-4

Al s(igno)r Conte Luca Sorgo. A Ragusa.

Da Lesina 11 Maggio 87.

La sua lettera dei 24 Aprile pross(imo) pass(ato) m'è pervenuta solam(en)te due giorni fa col mezzo di un venditore di bagatelle, il quali dice di averla ricevuta costa dal sig(no)r Angiolino sonatore. Non avendo io messe da morto fra le mie carte di musica, ò usato ogni diligenza per trovarne qui presso qualcheduno altro, ma non ne ò trovato che due, di gusto zoccolante, senza strumenti, e da non cantarsi a un'anima matematica. Quelle del maestro di capella di Spalatro, che per'altro sarebbone ben opportune mancano pur dell'accompagnamento istrumentale; perchè essendo colà determinato il prezzo de'mortorj in musica, il quoziente de'preti cantori patirebbe qualche sottrazione alorchè s'avesse a pagare anche qualche laico sonatore. Quanto al conte Simunich, dilettante di violino, a di musica galante, io lo credo tanto lungi dal tenere fra la sue carte una messa da morto, che par quanto io abbia con lui amicizia, e di famiglia e di persona, temerci che se la pigliasse meco se io giungesi a fargli una ricerca di questo

genere. In tale stato di cose, e non essendomi possibile per la contrarietà de'tempi di farle avere una pronta risposta sopra ciò ho pensato di scrivere io se stesso una messa da morto, che quando non mi si frappongano straordinarj imbarazzi, spero di compire in pochi giorni. Non essendomi nota la portata gutturale di cotesti sacri cantori, penso di attenermi a una misura media, e di comporre l'armonia a due tenori e un basso che sono le voci più ordinarie. Perciò che riguarda l'orchestra, sò che costà oltre gli strumenti d'arco non mancano quei da fiato, i quali io penso di far'entrare nella mia composizione, in modo però che possa eseguirsi anche coi soli violini. La fattura è già incominciata, e forse il vento contrario, che secondo tutte le apparenze vuol durare ancora, farà ch'io la finisca prima di averle potuto mandare altra risposta. Ma intanto io apparecchio questo foglio che spedirò colla prima occasione, perchè Ella veda se mai Le poteste comodare, in mancanza di altre messe da morto, di servirsi della mia; la quale se per l'ostinazione de'tempi non arrivasse costà entro a questo mese, certamente non dovrebbe mancare di arrivarvi nel principio del prossimo venturo; il che forse ancora potrebbe convenire alle giuste e degne premure di cotesta Reppublica, non essendo essenzialmente legata a un mese piuttosto che a un'altro sussegnente la funzione che si vuol fare, e potendo il Senato che la decretò per Maggio ordinarne la dilazione fino a Giugno. In ogni caso io spero che saranno graditi i miei sforzi, benchè fossero senz'effetto; e a Lei sarò sempre obbligato dell'occasione che si è degnata di darmi, benchè indirettam(en)te, d'impiegare la, qualunque siasi, Opera mia in onore (almeno p(er) mia intenzione) di un immortale Loro Concittadino ed in servizio di cotesti Signori, e di Lei in particolare, a cui rispettosamente mi protesto...

[Vaše pismo od 24. travnja stiglo mi je tek prije dva dana preko nekog trgovca sitničara koji mi kaže da ga je primio tu od gospodina Angiolina svirača. Budući da među svojim glazbenim papirima nemam mrtvačkih misa, marljivo sam ih tražio ovdje kod drugih, ali nisam našao nego samo dvije franjevačkoga ukusa, bez instrumentalne pratnje, i koje nisu (prikladne) da se pjevaju jednoj matematičkoj duši. Onima pak splitskoga kapelnika (Benedikta Pellizzarija, op. I. T. F.), koje bi uostalom bile vrlo prikladne, nedostaje instrumentalna pratnja; budući da je ondje (u Splitu, op. I. T. F.) određena cijena sprovodima s glazbom, skup bi pjevača-svećenika ponešto bio prikraćen kad bi morao platiti još kojega svirača svjetovnjaka. Što se tiče konte Šimunića, guslača-amatera i elegantnog glazbenika, mislim da je on toliko daleko od toga da bi među svojim papirima držao misu za mrtve, pa se bojim da bi se, iako sam mu i obiteljski i osobni prijatelj, uhvatio sa mnom kad bih se usudio od njega tražiti nešto takvo. U tim prilikama i u nemogućnosti da Vam o tomu brzo odgovorim, pomislio sam da sâm napišem mrtvačku misu koju bih, ako ne nastupi kakva izvanredna zapreka, dovršio u nekoliko dana. Budući da mi nije poznat opseg glasova tamošnjih crkvenih pjevača, mislim se držati srednje mjere i komponirati skladbu za dva tenora i jednog basa jer su to lakši i redovitiji glasovi. Što se tiče orkestra, znam da tamo, osim gudačkih ne nedostaju puhački instrumenti, pa ih mislim uvesti u svoju skladbu,

ali tako da bi se mogla izvesti i sa samim violinama. Izrada je već počela, a možda će protivni vjetar; koji će prema svim izgledima još potrajati, učiniti da ću je dovršiti prije nego Vam budem mogao poslati drugi odgovor. Spremam, međutim, ovaj list koji ću poslati prvom prigodom da biste se u nedostatku drugih misa za mrtve mogli poslužiti mojom. Ako ona zbog upornosti vremena na moru ne stigne tamo ovaj mjesec, sigurno ne bi smjela zakasnuti početkom sljedećeg, a to bi možda moglo pogodovati dostojnim i vrijednim nastojanjima tamošnje Republike, budući da obred, što ga kani obaviti, nije bitno vezan radije uz ovaj negoli uz sljedeći mjesec, te da ga Senat, koji ga je odredio za svibanj, odgodi do lipnja. U svakom slučaju se nadam da će moje nastojanje biti ugodno, pa i ako ne bi imalo uspjeha. A Vama ću biti uvijek zahvalan što ste mi, premda posredno, udostojili pružiti prigodu da priložim svoje djelo, bilo ono kakvo bilo, u čast (barem, prema mojoj nakani) neumrloga Vašeg sugrađanina i u poslužbu tamošnje gospode, posebno Vašu...].

8. PISMO LUKI SORKOČEVIĆU OD 23. SVIBNJA 1787., SIGN. XII/A, AMS, STR. 4-5

Al Sig(nor) Co(n)te) Luca Sorgo a Ragusa.

Da Lesina 23 Maggio 87.

La Composiz(io)ne Musicale che ò l'onore di trasmettere a Lei siccome incaricato dell'Orchestre p(er) i solenni funerali da farsi costà in suffraggio della grande anima di un loto iliustre (prethodno napisano immortale, op. I. T. F.) Cittadino, in mancanza d'altri pregi dee avere, como credo, q(ue)llo della facilità che appunto da Lei si cercava. Se mai in alcuna delle parti non vi fosse cantore che amasse di restare isolato, voglio dire di cantare i solo⁶⁵ alloro potrà forse supplire un cantore di un'altra delle parti: cosi un primo tenore o un basso oltre ai soloproprij potrebbe fare i solodel tenore secondo, e questo i solodel primo o del basso: che se q(ues)to cambio non potesse aver luogo in tutti i solopotrà certam(en)te effettuarsi nella maggior parte de med(esi)mi. Perciò che riguarda gl'accumpagnam(en)ti, so che costà ò hanno stromenti da fiato oltre a q(ue)lli d'arco, e credo che non ci sarà bisogno di sostituz(io)ni: a ogni modo se mai p(er) qualche accidente mancassero gli Oboè, o i Flauti, o i Corni, e la Tromba, si potra ne'passi obbligati supplire con due Violini, o coll'organo. Ora non manca altro che 'l tempo favorevole e una occasione o diretta, o mediata p(er) farle giungere lo spartito di q(ues)ta Messa ch'è prontiss(i)mo, e che desidera di presentarsi a Lei, e col di Lei mezzo a cotesti Sig(no)ri tutti, presso a'quali la prego di conciliare al med(esi)mo quella indulgenza ch'esso non merita p(er) altro se non per la buona intenz(io)ne dell'autore, il quale pieno di venerazione e per il sublime ed immortale Boscovich, i per tutti cotesti Signori, con particolare stima, ed altamamento si protesta...

65 U originalu potertano, op. I. T. F. U transkripciji je podertavanje zadržano kao i u izvorniku, kako bi se naglasili dijelovi koje je Bajamonti smatrao važnima i koje je na taj način isticao u svojim pismima.

[Čast mi je poslati skladbu Vama, koji ste zaduženi za orkestar u povodu svečanih zadušnica što se tu (u Dubrovniku, op. I. T. F.) imaju obaviti za upokoj velike duše Vašega slavnog sugrađanina. U nedostatku drugih vrijednosti, ova skladba mora – po mom mišljenju – imati prednost koju ste upravo Vi tražili, a ta je da je jednostavna. Ako za koju dionicu ne bi bilo pjevača, koji bi volio ostati usamljen, to jest da pjeva solo, tada bi ga možda mogao nadomjestiti koji pjevač neke druge dionice. Tako bi prvi tenor ili bas, osim svojih sola, mogao otpjevati solo drugoga tenora, a taj pak solo prvoga tenora ili basa: ako se ta izmjena ne bi mogla provesti u svim solima, zacijelo će se moći izvesti na većini takovih mjesta. Zatim, što se tiče pratnje, znam da tamo osim gudačkih ima i puhačkih instrumenata, pa mislim da neće biti potrebna zamjena. Svakako, ako kojim slučajem ne bude oboâ, ili flautâ, ili rogovâ, ili trublje, moći će se na obvezatnim mjestima zamijeniti s dvije violine ili s orguljama. Sada ne nedostaje ništa drugo, osim pogodnoga vremena i neposredne ili posredne prigode da bi Vam stigla partitura ove mise koja je potpuno gotova i koja hoće predstaviti se Vama i preko Vas svoj tamošnjoj gospodi u kojih Vas molim da joj pribavite naklonost, što je ona ne zaslužuje ni zbog čega drugoga, nego zbog dobre namjere autoru, koji – pun štovanja, koliko prema uzvišenom i besmrtnom Boškoviću, toliko prema svoj tamošnjoj gospodi – izriče posebnu i duboku odanost.]

9. PISMO LUKI SORKOČEVIĆU OD 24. SVIBNJA 1787., SIGN. XII/A, AMS, STR. 5

AIC(onte) Luca Sorgo. A Ragusa.

Da Lesina 24 Maggio 87.

Alla messa aggiungo un sonetto, non so con qual fronte! Im(m)aginandomi le belle ed eccellenti cose che si saranno fatte da cotesti squisiti poeti, io non dovea esporre niente del mio: ma la voglia di fare omaggio al gran Boscovich e alla sua patria, mi rende ardito. Io sono sicuro ch'Ella vorrà aver la bontà di mandarmi l'elogio e le altre composizioni prodotte in questa occasione, le quali cose tutte io spero di vedere colle stampei costà...

[Ne znam kojim obrazom misi prilažem sonet! Promišljajući na lijepe i odlične stvari koje će ispjevati tamošnji izvrsni pjesnici, ja nisam smio iznijeti ništa svojega. No, želja me odvažuje da osobno počastim velikog Boškovića i njegovu domovinu. Uvjeren sam da ćete biti dobri (i) poslati mi pohvalni govor i druge prigodne sastave te se nadam da će to biti tamo tiskano i da ću sve vidjeti.]

10. PISMO LUKI SORKOČEVIĆU OD 19. SRPNJA 1787., SIGN. XII/A, AMS, STR. 14

AIC(onte) Luc'Antonio Sorgo a Ragusa.

Da Lesina 19 Luglio 87.

Il mio Splatrino che con buona ed onesta maniera Le si esibi di farmi tenere le di Lei lettere, se è burlato di Lei, e di me, e per colpa del medesimo io non ho ancora

potuto sapere se la mia messa sia costà giunta a tempo per i funerali del Boscovich solamente dalla di Lei lettera de' 25 del prossimo passato Giugno prendo motivo di compiacermi che la detta mia fattura sia stata da Lei, e da cotesti altri Sig(nor)ri accolta con bontà in un privato concerto. Con un'altra sua dei 26 detto ò ricevuto il complimento illirico-poetico della sorella del defonto all'autore del funebre elogio, e rendo le dovute grazie alla degna nutricia delle nazionali musi per la memoria che conserva di me. Ringrazio anche la Sig(nor)a Gozze di Lei nipote per il suddetto elogio mandatomi, ma non pervenutomi...

[Onaj Splitsanin, koji Vam se na lijepi i poštenu način prikazao da će mi predati Vaša pisma, narugao se i s Vama i sa mnom. Njegovom krivnjom još nisam mogao doznati je li moja misa stigla tamo na vrijeme za Boškovićeve zadušnice. Tek iz Vašeg pisma od 25. lipnja dobivam razlog zadovoljstvu da ste rečeni moj sastav Vi i tamošnja gospoda ljubazno primili na privatnom koncertu. S drugim Vašim pismom od 26. rečenog mjeseca⁶⁶ primio sam hrvatsku pjesničku pohvalu pokojnikove sestre (Anice Bošković, op. I. T. F.) autoru komemorativnog govora, pauglednoj gojiteljici narodnih muza zahvaljujem što me se sjeća. Zahvaljujem i gospođi Gozze, Vašoj nećakinji, što mi je poslala gorerečenu pohvalu, ali koju ja nisam dobio.]

11. PISMO ANTUNA SORKOČEVIĆA BAJAMONTIJU OD 25. TRAVNJA 1795., SIGN. XII/B-108-3, AMS⁶⁷

Stimat(issi)mo Sig(nor)e, ed Amico Pregiat(issi)mo Il Datore della presente è il Sig(nor) Gaetano Garignani Comico per il Carrattere d'Arlechino. Dovendo egli trasferirsi costà mi aveva impegnato per ottenere da mio Zio Michele una lettera di raccomandazione per lei. Siccome mio Zio è in Campagna, la lettera non è arrivata a tempo, dovendo il Sig(nor) Garignani partire domatina di buon ora; supplisco dunque per mio Zio, sperando che lei vorrà adoperarsi per il Sig(nor) Gaetano, e le compagnia che porta seco, la quale si propone di rappresentare della Comedie, e soprattutto di dare delle Scelte Opere in musica. Sotto tutti due gli aspetti, e soprattutto sottoquest'ultimo, questi professori non possono essere meglio indirizzati che a lei, potendo nel medesimo tempo assicurarla io della

66 Pismo Luke Sorkočevića od 26. lipnja 1787. što ga Bajamonti navodi u citiranom tekstu, jedno je od dva njegova lista koja su sačuvana u Bajamontijevoj ostavštini. Tom je pismu Sorkočević priložio hrvatsku pjesmu Anice Bošković u čast autora komemorativnog govora *Brnje Zamanje*, obavijestivši Bajamontija da je njegova nećakinja, Deša Gozze poslala taj govor, koji, kako čitamo, splitski skladatelj nije primio. Osim toga, Sorkočević je izvijestio svojeg splitskog kolegu da su u povodu zadušnica, *bilo iz skromnosti – bilo iz prevelikog štovanja*, latinske muze zapale u *duboki muk*, pa mu, osim priložene Aničine pjesme, nema što drugo poslati (misli na prigodne sastave za koje ga je Bajamonti zamolio u pismu od 24. svibnja 1787.). Ako se te muze *jednog dana probude*, bit će mu čast poslati zbirku, uz nastojanje da se u nju uvrsti i Julijev *prelijepi sonet*. Vidi Bajamontijeva ostavština, Arheološki muzej – Split, sign. XII/B.

67 Transkripcija pisma objavljena u Bošković 2003: 144-145.

ottima loro condotta che hanno tenuto in questa città per lo spazio di 8 mesi in circa. Non posso scegliere miglior occasione per mandarle una piccola mia produzione armonica. Essa è un *Tantum-Ergo* composto da mè per esercizio adietro pochi giorni. Io glie la porgo con man tremante, come sogliono i bambini, portare al maestro in Scuole i loro Latini temendo la ferula. Con questo spirito glie la invio, e la predo di accettarla come una prova più della mia buona volontà, che della capacità. Alle fine nec, scutica dignum, orribili sectere flagello. Ella mi procuri il pane della sua nuova che io pregio tanto, e creda che sarò inalterabilmento Ragusa 25 aprile 1795

D(evotissi)mo Obb(ligatissi)mo S(ervito)re
e amico

Antonio Luca di Sorgo

[Štovani gospodine i najcijenjenji prijatelju, posrednik je gospodin Gaetano Garignani, glumac koji igra Arlekina. U želji da se preseli na obalu (u Split, op. I. T. F.), pokušao sam od svojeg strica Mihe dobiti pismo preporuke. No, budući da je moj stric na selu, pismo nije stiglo na vrijeme, a gospodin Garignani putuje sutra rano ujutro; na molbu, dakle, mojega strica, nadam se da ćete htjeti raditi s gospodinom Gaetanom i njegovom družinom koja prikazuje komedije i birane opere. U oba ova aspekta, a pogotovo u posljednjem, ovi profesori ne mogu biti bolje usmjereni nego na Vas; istodobno, uvjeravam Vas da su pokazali dobro ponašanje dok su boravili u ovome gradu (Dubrovniku, op. I. T. F.) u vremenskom periodu od oko osam mjeseci. Ne mogu izabrati bolju priliku da Vam pošaljem jedan svoj mali glazbeni ostvaraj (»armoničnu produkciju«). To je *Tantum ergo* koji sam skladao proteklih dana kao vježbu. Šaljem Vam ga drhtećih ruku, kako to čine dječaci noseći učitelju u školi svoje latinske zadaće, bojeći se šibe. U tom duhu, šaljem Vam tu (skladbu, op. I. T. F.) da je prihvatite više kao znak moje dobre volje, nego sposobnosti. Na kraju, ne zaslužuje strašnog biča sud. Kao kruh priželjkujem Vaše novo (pismo, op. I. T. F.) i vjerujem da ću ostati nepokolebljiv.]

12. ANTUNU SORKOČEVIĆU, U DUBROVNIK, 7. SVIBNJA 1795., XII/A, AMS, STR. 198⁶⁸

Al C(onte) Ant(oni)o Luca di Sorgo a Rag(us)a

7 d(ett)o /7. maggio 1795./

Ella n(on) s'inganna allorchè crede che il s(igno)r suo Zio Michele puo moltissimo sopra di me: ma Ella poteva esser ben sicura che anche un cenno di Lei sola doveva muovermi ed impegnarmi a fare tutto quel ch'io posso in favore del s(igno)r Gaetano Garignani e della sua compagnia. Dall'altro canto io sono ben sicuro ch'Ella vorrà proteggere la compagnia de'saltatori, di cui è principale un certo Pietro detto Moscovito: e certam(ent)e. Ella converà meco, quando avrà veduto i ginocchi loro, che in confronto di questi sono un nulla tutte le cose che eseguiscono nella lezioni di fisica speminetale.

68 Transkripcija pisma objavljena u Bošković 2003: 145-146.

Invano Ella chiederebbe nuove di me al detto Moscovito o ad altri della sua brigata, che io Le raccomando senza essere conosciuto da loro ad istanza di qualche mio amico. Io sono qui oscuro ad onta di quanto si pensa di me altrove; o forse il mio splendore è qui ben diverso da queçllo de'miei compatrioti che dai satatori e dai virtuosi e da simili forestieri sono riguardati come p(er)sonaggi da dispensar protezione. A ogni modo posso assicurarla che il raccomandato Garignani è più obbligato a Lei che ad altri di costà anche p(er) le lettere di raccomandazione, alcune delle quali, che riguardavano un articolo più premuroso della musica, non anno qui avuto il suo effeto dove si credeva che dovessero averlo, talchè si può concludere che i maestri di cappella sono buoni alloe volte anche ad altro che alla musica. Questo io non Le scrivo p(er) gittanza, e già Ella me ne conosce incapace; ma parlando ad un gentiluomo filosofo, com'Ella è, mi escono questi filosofici riflessi che p(er) verità non fanno grande onore a gentiluomini ma differenti da Lei e da me.

O veduto con piacere il suo tantu(m) ergo, il quale oltre di manifestare la sublimità del compositore, dimostra anche l'abilità degli esecutori del paese p(er) cui è fatto. Qui non si potrebbe tenera uno stile così difficile: e se la difficoltà dello stile fosse un difetto il che io credo che n(on) sia vero se n(on) relativam(ente) in tal caso il suo tantu(m) ergo avrebbe appunto questo difetto. Io non poteva scriverle il mio sentimento con più libertà. Se la buona fortuna vorrà una volta o l'altra condurmi costà, entreremo il altri detagli. Per ora la prego di continuarmi anche da lontano la grazia ed amicizia sua; e fare i miei complimenti alle signore.
Vale

[Ne varam se kada mislim da je gospodin, Vaš stric Miho znatno iznad mene: ali mogao je biti prilično siguran da će me njegovo odobravanje potaknuti i obvezati da učinim sve, što je u mojoj moći, za gospodina Gaetana Garignanija i njegovu družinu. S druge strane, prilično sam siguran da ćete pomoći družini pelivana, koju vodi neki Pietro, rečeni Moscovito. Složit ćete se sa mnom, kada budete vidjeli njihove vještine, koje su takveda su u usporedbi s njima sve one stvari koje se izvode na satovima eksperimentalne fizike, doslovce ništa.

Uzalud biste me pitali novosti o tom rečenom Moscovitu ili o drugima iz njegove družine, što sam ih preporučio bez da sam ih poznavao, a na zahtjev nekog svog prijatelja. Ovdje sam (u Splitu, op. I. T. F.) manje poznat nego što se drugdje misli; ili je možda moja slava ovdje sasvim drukčija od one mojih sunarodnjaka koje virtuosi i njima slični došljaci smatraju osobama kojima valja pomoći. U svakom slučaju, uvjeravam Vas da je preporučeni Garignani dužniji Vama nego drugima s obale, između ostaloga i zbog pisama preporuke od kojih neka u vezi s najobzirnijim člankom o glazbi nisu imala takav učinak kakav se vjerovalo da će imati, pa bi se moglo zaključiti da su kapelnici ponekad dobri i za drugo osim za glazbu. Ovo Vam ne pišem da bih se hvalio jer Vi već znate da mi to nije svojstveno, već obraćajući se *gentlemanu*-filozofu, kao što ste Vi, nadolaze mi ove filozofske refleksije koje, istini na volju, zamaraju *gentlemane*, različite od Vas i mene.

Sa zadovoljstvom sam pogledao Vaš *Tantum ergo*, kompoziciju u kojoj se iskazuje veličina skladatelja, a ujedno posvjedočuje sposobnost izvođača za koje je napisana. Ovdje (u Splitu, op. I. T. F.) se tako teški stil ne bi mogao održati: i ako bi kompliciranost stila bio nedostatak što vjerujem da nije, u tom bi slučaju Vaš *Tantum ergo* imao upravo taj nedostatak. Nisam Vam mogao napisati svoj osjećaj s više slobode. Ako me dobra sreća nekad povede obalom, ući ćemo i u druge pojedinosti. Za sada Vas molim da me slijedite, pa makar i izdaleka, svojom milošću i prijateljstvom; i šaljem pozdrave damama.]

13. ANTUNU SORKOČEVIĆU, U DUBROVNIK, 2. VELJAČE 1794., XII/A, AMS, STR. 189⁶⁹

Al C(onte) Antonio Sorgo a Rag(us)a 2 feb(raio)o (17)94.

Che mi sarà piacere e onore a impiegarmi in suo servizio e gratissime mi saranno le sue composiz(ioni) musicali. Che mi mandi sonatine da cembalo e organo facili. Nostri complim(enti) alle sue Sig(nor)e....

[Bit ću zadovoljan i počašćen biti u Vašoj službi jer su mi vrlo mile Vaše glazbene kompozicije. Pošaljite mi jednostavne sonatine za čembalo i orgulje. Naš naklon Vašim gospođama...]

14. JOSIPU (GIUSEPPEU) RAFFAELLIJU, U HVAR, 20. KOLOVOZA 1790., XII/A, AMS, STR. 132

Al d(on) Giuseppe Raffaelli a Les(in)a

detto [da Spalatro, 20 Agosto 1790]

Che ò ricevuto certa musica. Gli mando una raccoltina di sonate. Che mi sono associato p(er) lui a certe sonate che si stampano a Venezia...

[Primio sam neke (Raffaellijeve?, op. I. T. F.) skladbe. Šaljem Vam zbirku sonata. Pretplatio sam Vas na sonate što se tiskaju u Veneciji...]

15. JOSIPU (GIUSEPPEU/BEPU) RAFFAELLIJU, U HVAR, 31. SIJEČNJA 1791., XII/A, AMS, STR. 144

Al D(o)n Bepo Raffaelli a Les(in)a

Da Spal(atr)o 31 gen(nai)o 1791.

Mando sonate da cembalo alle quali lo associai, come gli è noto, a p(er) le quali ò pagato L 28.16. Che n(on) ò musiche aproposito p(er) lui (da chiesa) benchè io ne faccia p(er) questa chiesa....

[Šaljem Vam sonate za čembalo, na koje sam Vas pretplatio, kako Vam je već

69 Transkripcija koncepta pisma objavljena u Bošković 2003: 143.

poznato, i za koje sam platio 28.16 lira. Nemam za Vas prikladnih crkvenih skladbi iako ih skladam za ovu (splitsku, op. I. T. F.) crkvu....]

16. ANGELU MARIJI FREZZA, U DUBROVNIK, 5. TRAVNJA 1791., XII/A, AMS, STR. 149

Al S(igno)r Angelo M(ari)a Frezza a Ragusa, 5 Aprile 91.

Che ò ricevuto in questi giorni una sua degli 8 di genn(ai)o. Che da qualche tempo fu scritto di Ragusa p(er) aver questo teatro e risposto di qui che si sarebbe dato ma a cattivo patto. Ora v'è qui una partita di persone teatrali da Corfù che domando il teatro, e benchè n(on) lo possano ottenere a buon patto, potrebbono averlo a qualche a cui si diceva che si sarebbe ai comici di Ragusa...Che mi manderà 3 copie dell'opera illirica predicabile; per le quali l'associaz(ione) credo che sia di L 45 nostre. Dunque 30 L sono i due terzi che si voglion pagati anticipatam(ent)e. Perciò gli propongo un cambio in certe sonate a stampa che vagliono 30 L e che forse vorranno acquistarsi da qualche dilettante; e gliele spedisco. Quando sarà stampata l'opera illirica, ma ne mandi 3 copie (e forse in seguito gli farò degli altri associati) e gli spedirò il rimanente della spesa Riverisca la Kitti...

[Ovih sam dana primio Vaše (pismo, op. I. T. F.) od 8. siječnja. Prije nekog vremena pisao sam Vam o kazalištu u Dubrovniku i odgovorio da će biti dano, ali pod lošim uvjetima. Sada se, međutim, u Splitu nalazi jedna kazališna družina iz Krfa koja traži kazalište, a može ga dobiti jedino pod uvjetima pod kojima se daje dubrovačkim komičarima...Pretplaćujem se na tri primjerka (Zuzorićevih, op. I. T. F.) hrvatskih propovijedi⁷⁰ koje vrijede 45 naših libara. Unaprijed bih platio dvije trećine, to jest 30 libara te Vam predlažem zamjenu za tiskane sonate koje vrijede 30 libara i koje će vjerojatno htjeti kupiti neki diletant te Vam ih šaljem⁷¹. Kada budu tiskane propovijedi, pošaljite mi 3 primjerka (a možda u slijedu i ostake nastavke) a ja ću poslati preostale troškove. Cijenim Kitti...]

17. ANTUNU SORKOČEVIĆU, U DUBROVNIK, 4. LISTOPADA 1794., XII/A, AMS, STR. 189

Al C(onte) Ant(oni)o Sorgo a Rag(us)a da Spal(atro)

4 8bre 1795.

Almeno sapessi se il Tomo à ricevuto un mio pacco con carte e libri. Che in una

70 Riječ je o Bernardu Zuzoriću (Zuzzeri), hrvatskom vjerskom piscu i propovjedniku (1683. – 1762.). »God. 1793. objavljena je zbirka njegovih propovijedi *Besjede duhovne* od 34 »besjede« (dvije su trećine misionarske propovijedi, ostale su sa svetačkih svečanosti u Dubrovniku), koje pružaju podatke o svakodnevic i etičkim pitanjima hrvatskog naroda i plemstva u prvoj polovici XVIII. st., a prikazuju ga kao vješta retoričara.« Usp. Hrvatska enciklopedija, LZMK, mrežno izdanje, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=67542>, pristup 13. 4. 2018.

71 Jamačno je riječ o sonatama za čembalo, koje je Bajamonti 31. siječnja 1791. poslao don Josipu Raffaelliju, a on mu ih je, budući da ih je već imao, vratio, pa ih je Julije odlučio ponuditi drugome.

composiz(ione) a più parti dopo una cadenza n(on) si possa principiare un nuovo pensiero alla quinta, mi par regola che puo n(on) osservarsi senza divenir irregolare. Esempio dell'ultimo coro nell'Orfeo del Gluck, dove dopo una cadenza in D si principia un nuovo pensiero in A. Forse ciò in qualche caso non dirà bene, ma in molti casi n(on) dee dir male.

[Kada bih barem znao je li Tomo (Bassegli?, op. I. T. F.) primio moj paket s papi-
rima i knjigama. Da u jednoj kompoziciji u više dionica nakon kadence ne može
započeti nova (glazbena, op. I. T. F.) misao na kvinti, ne čini mi se nepravilnim.
Primjerice, u zadnjem zboru iz Gluckova *Orfeja*, nakon kadence na D započinje
nova misao na A. Možda to u nekom slučaju ne bi bilo dobro, ali u mnogima i ne
bi bilo loše.]⁷²

18. MIHI SORKOČEVIĆU, IZ HVARA, 22. TRAVNJA 1785., ARHIV BIZZARRO, KUTIJA
1, FASC. 32 – 1 – BI, HISTORIJSKI ARHIV, DUBROVNIK

Pregiatissimo Sig(no)re

Da Lesina 22 Aprile 1785

È fra le cose possibili ch'io abbia a trattenermi per qualche anno fu questa isola, dove io sono venuto un mese fa con intenzione di starci appena qualche giorno. Quando il mio destino sia deciso, io lo farò noto a Lei, perchè sicuro io sono che non Le sarà indifferente il sapere ch'io mi sia avvicinato a cotesta parte: e io per tal ragione avrò tutto il diritto di preferire questo soggiorno alla mia patria. Intanto oso manifestarle il mio desiderio di vedere un'altra volta l'Alceste del K^r. Gluck, che già ebbi il piacere di passare al cembalo in sua compagnia. Il Sig(no) r Alfier Matutinovich passando per costà può essere un canto mezzo ond' Ella mi faccia giungere sicura la detta opera, che quanto prima se ne ritornerà equalmente sicura e canta al suo e mio Signore, e sarà poi a suo tempo seguitata da varj altri libri che ancora mi corre debito di restituire, ma che ora non ò qui pronti. I miei complimenti alla degnissima Famiglia sua, e alle Signore di nostra conoscenza.

suo obb(ligatissi)mo S(ervitor)e Giulio Bajamonti

[Cijenjeni g(ospo)dine,
postoji mogućnost da ću se ja na ovom otoku zadržati i koju godinu a došao sam
ima mjesec dana s namjerom da ostanem tek koji dan. Kada moja sudba bude
jasna, javit ću Vam, jer sam siguran da vam neće biti svejedno doznati jesam li se
približio Italiji: i zbog toga ću imati svako pravo odabrati boravak ovdje u mojoj

72 Navedeni primjer iz Gluckova *Orfeja* svjedočanstvo je Bajamontijeva dobrog poznavanja novih stilskih tenedencija koje su se razvijale na glazbenom području oko sredine stoljeća. To, dakako, nije prvi, a vjerojatno ni posljednji put da splitski skladatelj govori o Glucku. Još 1785., tijekom svojeg boravka u Hvaru, tražio je od Mihe Sorkočevića da mu pošalje Gluckovu operu *Alceste*, koju je već imao čast odsvirati na čembalu u njegovu društvu (vjerojatno tijekom svojega prvog ili drugog boravka u Dubrovniku, godine 1781. ili 1782.) – vidi prilog 18, slika 9.

zemlji. Obnavljam vam svoju želju da još jednom pogledam *Alceste* K. Glucka koju sam već imao čast odsvirati na čembalu u vašem društvu. Gospodin Alfier Matutinović u prolazu ovdje može biti jedan od pjevača ukoliko mi vi dostavite spomenutu operu koja će vam se čim prije vratiti na jednako siguran način, jer ona pjeva vašem i mojem Gospodu i valja da je poslije prate mnoge druge knjige koje vam trebam vratiti ali ih još nisam spremio. Šaljem komplimente najdostojnije obitelji vašoj i damama koje oboje poznajemo.

Sluga vaš ponizni Giulio Bajamonti]

19. GIOVANNIJU BATTISI GRAZIOLIJU⁷³, U VENECIJU, 22. SRPNJA 1788., XII/A, AMS, STR. 62

Al s(igno)r Gio(vanni) Battista Grazioli a Venezia

Da Lesina 22 Luglio 88.

Nè distanza di luogo nè lunghezza di tempo non deggiono far perdere da ricordanza de' buoni amici. Quindi Ella non si meraviglierà di ricevere da queste parti un mio foglio dopo tanto tempo dacchè non abbiamo commercio epistolare. Io colgo ben volentieri un motivo che mi nasce di scriverle, ed è per sapere se il famoso miserere del Palestrina, cantato a Roma nella capella papale sia una composizione a più parti, come io credava fino ed ora, o veramente una cantilena da cantarsi all'unisono, e al più in ottava, come mi fa supporre qualche scrittore che ò detto ultimamente. Avrei bisogno di essere informato sopra questa particolarità con precisione e senza equivoco: Ella sarà in caso di soddisfarmi e da se, e col mezzo di persone intendenti e che distinguendo la questione potranno con sicurezza risolverla come testimonj de audita o de visu. Sicché la prego di favorirmi in questa mia premura valendosi del S(igno)r Giacomo Storti Librajo per farmi giungere le sue risposte e con piena stima mi protesto...

P. S. Posto che il detto miserere sia a più voci mi occorre di sapere se la sua bellezza dipenda piuttosto dall'armonia che della melodia, o sta dal motivo: o veramente se la cosa sia vice versa.

[Ni prostorna ni vremenska udaljenost ne daju izbrisati sjećanje na dobre prijatelje. Stoga Vas neće začuditi primiti od mene jedan list iako dugo vremena nismo imali pismenu prepisku. S radošću sabirem razlog zbog kojega Vam pišem, a taj je da saznam je li poznati Palestrinin miserere, što se pjevao u Rimu u papinskoj kapeli, kompozicija u više glasova, kako sam mislio do sada, ili je doista kantilena u unisono i većinom u oktavi, kako mi je dao naslutiti neki pisac nedavno. Trebao bih biti informiran o ovoj pojedinosti točno i nedvosmisleno: moći ćete

73 Giovanni Battista Grazioli (1746. – 1820.), talijanski skladatelj i orguljaš, otac glazbenika Alessandra Graziolija. Glazbu je učio u Veneciji kod Ferdinanda Bertonia. Službu orguljaša u crkvi sv. Marka obnašao je do 1789. Glavnina njegovog opusa pripada području vokalne duhovne glazbe (sekvence, antifone, paslmi, 13 misa za 3, 4, 6 i 8 glasova i orgulje, 32 moteta za 2 i 3 glasa i orgulje), a manji dio instrumentalnim formama (sonate za čembalo). Usp. Iesue 2002.

mi udovoljiti i vi sami, i pomoću ljudi znalaca koji razabirući sporno pitanje mogu ga sa sigurnošću riješiti svjedočeći mu slušno i vizualno. Stoga Vas molim da me podržite u ovom mojem nastojanju koristeći pomoć knjižara, gospodina Jakova Stortija u slanju Vaših odgovora, a uz moju duboku odanost....

P. S. Budući da je spomenuti miserere bio u više glasova trebam saznati je li njegova ljepota više zavisna o harmoniji ili o melodiji, ili razlog stoji u motivu: ili je pak stvar obrnuta.]

20. MARCHIÒU BALBIJU⁷⁴, U VENECIJU, 22. SRPNJA 1788., XII/A, AMS, STR. 62

Al S(ignor) E(ccellente) Marchiò Balbi a Venezia

Da Lesina 22 d(ett)o 88. / 22 Luglio 88./

Fin dal principio dell'anno scorso cotesto librajò s(igno)r Giacomo Storti mi mando' un manifessto avuto da V(ostra) E(ccellenza) di un opera del Con(te) Riccati sopra la musica: ed io sentendo ch'era cosa da Lei proposta, lo pregai subito di associarmi all'edizione di si fatta opera, la quale mi pare che si promettesse quanto prima. Io non ne ò per anco avuto venena nuova. Ora mi rivolgo all'E. V. per supplicarla d'indicare se il famoso miserere del Palstrina cantato in Roma nella capella pontifizia sia una composizione a più parti, siccome fino ad ora io credeva, o sia una cantilena all'unisono, siccome mi fa sospettare quanto ne ò trovato scritto ultimamente in certi autori, i quali me lo fanno credere un astare di semplice melodia piuttosto che di armonia e di contrappunto. A Lei, che già ne rarà informata non mancheranno mezzi costà di prendere sopra questo particolare le più sicure e precise notizie da persone intendenti e che avranno sentito la detta composizione. Con questo incontro io le ratifico l'antica mia venerazione e i sensi di riconoscenza che nutrirò sempre anche per le più recenti sue gentilezze e supplicandola di presentare i rispettosì miei complimenti alla sua Dama e agl'altri della degnissima Famiglia sua, mi pregio di segnarmi...

P. S. Posto che il detto miserere fosse a più voci, mi converrebbe sapere se la sua bellezza e il suo effetto nasca principalmente dalle modulazioni e dell'armonia, o piuttosto dalla melodia e da ciò che suo chiamersi motivo.

74 Melchiorre (Marchiò) Balbi (1796. – 1879.), talijanski skladatelj i teoretičar. Glazbu je učio u Padovi kod Alessandra Ninija (glasovir i orgulje) i kod Gaetana Valerija i Antonija Calegarija (harmonija, kontrapunkt i fuga). Od 1819. do 1854. bio je koncertni majstor u *Teatro Nuovo* u Padovi, a 1854. preuzima dužnost zborovode bazilike svetog Antuna i obnaša je do smrti. Pisao je sakralnu glazbu (17 misa, antifone, litanije, *Magnificat*, *Miserere*, *Tantum ergo*, *Cum invocarem*), kazališna djela (opere *La notte perigliosa*, *L'abitator del bosco*, *L'alloggio militare*), a objavio je i razne muzikološke i glazbeno-teoretske rasprave (*Grammatica ragionata della musica considerata sotto l'aspetto di lingua*, Milano 1825, Ricordi; *Trattato del sistema armonico di Antonio Calegari... proposto e dimostrato da M. B. nobile veneto con annotazioni e appendice dello stesso*, Padova 1828, Crescini; kasnije Milano 1829, Ricordi; *Nuovo Sistema musicale di M. B. nobile veneto... Parte prima principi elementari*, Vismara, Milano 1872; *Nuovo sistema armonico fondato sulla divisione dell'ottava in dodici semitoni equabili*, Padova 1877, Prosperini). Usp. Pironti 1963.

[Početkom prošle godine taj knjižar gospodin Giacomo (Jakov) Storti poslao mi je objavu Vaše Ekselencije o djelu konte Riccatija⁷⁵ o glazbi: čuvši da je to bilo predloženo s Vaše strane, molio sam ga da mi odmah pridruži izdanje spomenutog djela, čemu se što skorije nadam. Još uvijek nisam dobio novi otrov. Sada se okrećem Vašoj Ekselenciji sa poniznom zamolbom da mi ukažete je li poznati Palestrinin miserere što se pjevao u Rimu u papinskoj kapeli bio kompozicija u više glasova, kako sam do sada vjerovao, ili je bio kantilena u unisonu u što sam posumnjao kada sam to nedavno pronašao zapisano kod nekih autora koji su me uvjerali da je više riječ o jednostavnoj melodiji nego o harmoniji i kontrapunktu. Za Vas, kao već izvanredno informiranog (čovjeka), neće nedostajati načina da tamo preuzmete sigurnije i preciznije informacije o ovoj pojedinosti od ljudi znalaca koji su čuli spomenutu kompoziciju. Ovom prigodom potvrđujem Vam drevni smisao mojeg štovanja i zahvalnosti kojega ću uvijek dohranjivati pa i zbog Vaše skorašnje ljubaznosti, sa skrušenom zamolbom da prenesete moje smjerne komplimente Vašoj Gospođi i ostalim članovima Vaše najčasnije obitelji, s poštovanjem...

P. S. Budući da je spomenuti miserere bio u više glasova, koristilo bi mi saznati proizlazi li njegova ljepota i njegov učinak prvenstveno iz modulacija i harmonije, ili pak uglavnom iz melodije i iz onoga što vi nazivate motivom.]

LITERATURA

- Bajamonti, Julije. 1975. *Zapisi o gradu Splitu* (izbor, prijevod i komentar: Duško Kečkemet). Split: Nakladni zavod Marko Marulić.
- Badurina, Natka; Čoralić, Lovorka; Prijatelj Pavičić, Ivana. 1997. *Hrvatska/Italija. Stoljetne veze: Povijest, književnost, likovne umjetnosti = Croatia/Italia. I rapporti nei secoli: Storia, letteratura, arti figurative* (dvojezično izdanje). Zagreb: Društvo hrvatskih književnika.
- Belamarić, Joško. 1980. Metastasijevi stihovi u skladbama iz Glazbenog arhiva splitske katedrale. *Arti musices*, 11. 157-201.
- Berengo, Marino. 1954. Problemi economico-sociali della Dalmazia veneta alla fine del '700. *Rivista storica italiana*, 66. 462-475.
- Beritić, Nada. 1953. Iz povijesti kazališne i muzičke umjetnosti u Dubrovniku. *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, II. 329-356.
- Bičanić, Ljiljana. 1983. Bibliografsko stanje opusa obitelji Sorkočević. U: Tuksar, Stanislav (ur.). *Luka & Antun Sorkočević. Hrvatski skladatelji*. Zagreb, Osor: Muzičko informativni centar KDZ, Osorske glazbene večeri. 55-80.
- Bošković, Ivan. 2003. *Litteraria, musicalia et theatralia*, sv. 1 i 2. Split: Matica hrvatska.
- Carolis, Stefano de. 2001. Michele Rosa, medico leontino. U: De Carolis, Stefano; Cerasoli,

75 Giordano Riccati (1709. – 1790.), talijanski matematičar, fizičar, arhitekt i glazbeni teoretičar. Obilno je korespondirao s Tartinijem o ulozi matematike u glazbenoj teoriji 18. stoljeća. Radove njegova brata, Vincenza Riccatija (1707. – 1775.), o diferencijalnim jednažbama iz 1752. te o živim silama, tada vrlo aktualnom problemu u fizici, Bajamonti je proučavao i bilježio u svoj popis djela iz područja prirodnih znanosti, prirodne filozofije i fizike. Opširnije o tome vidi u Dadić 1996: 144-151.

- Giancarlo; Aulizio, Francesco (ur.). *Atti del 40. Congresso nazionale*: Rimini, San Leo, Verucchio, 1-3 ottobre 1999, Società italiana di storia della medicina. 319-326.
- Dadić, Žarko. 1996. Prilog poznavanju prirodoznanstvenog rada Julija Bajamontija. U: Frangeš, Ivo (ur.). *Splitski polihistor Julije Bajamonti*. Split: Književni krug. 144-151.
- Demović, Miho. 1983. Biografski elementi u životu i radu Antuna Sorkočevića. U: Tuksar, Stanislav (ur.). *Luka & Antun Sorkočević. Hrvatski skladatelji*. Zagreb, Osor: Muzičko informativni centar KDZ, Osorske glazbene večeri. 25-54.
- Demović, Miho. 1989. Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od polovine XVII. do prvog desetljeća XIX. stoljeća. Zagreb: JAZU.
- Didier, Béatrice. 1985. *La musique des Lumières*. Paris: PUF.
- Duplančić, Arsen. 1996. Ostavština Julija Bajamontija u Arheološkome muzeju u Splitu i prilozi za njegov životopis. U: Frangeš, Ivo (ur.). *Splitski polihistor Julije Bajamonti*. Split: Književni krug. 13-80.
- Duplančić, Arsen. 1997. Dopune životopisu i bibliografiji Julija Bajamontija. *Građa i prilozi za povijest Dalmacije*, 13. 158-160.
- Fortis, Alberto. 1984. *Put po Dalmaciji* (priredio Josip Bratulić). Zagreb: Globus.
- Fubini, Enrico. 1994. *Music and Culture in Eighteenth-Century Europe* (prev. Bonnie J. Blackburn). Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Grgić, Miljenko. 1990. Tragom baštine Julija Bajamontija (1744. – 1800.). *Mogućnosti*, 7-8. 793-817.
- Grgić, Miljenko. 1996. Dr. Julije Bajamonti, glazbenik. U: Frangeš, Ivo (ur.). *Splitski polihistor Julije Bajamonti*. Split: Književni krug. 87-117.
- Grgić, Miljenko. 1997. *Glazbena kultura u splitskoj katedrali 1750. - 1940*. Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo.
- Isuè, Alberto. 2002. Grazioli, Giovanni Battista. *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 59.
- Juranić, Zoran. 1983. O vokalnim skladbama Lukše i Antuna Sorkočevića. U: Tuksar, Stanislav (ur.). *Luka & Antun Sorkočević. Hrvatski skladatelji*. Zagreb, Osor: Muzičko informativni centar KDZ, Osorske glazbene večeri. 81-105.
- Katalinić, Vjera. 1999. Drugi život Julija Bajamontija (1744.-1800.): sudbina nekih Bajamontijevih skladbi u Splitu, Salzburgu i Beču. U: Katalinić, Vjera; Blažeković, Zdravko (ur.). *Glazba, riječi i slike. Svečani zbornik za Koraljku Kos*. Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo. 211-218.
- Katalinić, Vjera. 2004. Where is the Meeting Point of Musics from Western and Eastern Adriatic Coasts in the Age of Classicism. U: Katalinić, Vjera; Tuksar, Stanislav (ur.). *Musical Cultures in the Adriatic Region During the Age of Classicism*. Zagreb: HMD. 45-54.
- Katalinić, Vjera. 2015. Korisne veze: Luka Sorkočević – Ruđer Bošković – Pietro Metastasio. *Arti musices*, 46/1. 27-35.
- Kos, Koraljka. 1983. Luka Sorkočević i njegovo mjesto u hrvatskoj i europskoj glazbi 18. stoljeća. U: Tuksar, Stanislav (ur.). *Luka & Antun Sorkočević. Hrvatski skladatelji*. Zagreb, Osor: Muzičko informativni centar KDZ, Osorske glazbene večeri. 13-24.
- Kos, Koraljka. 2004. *La Traslazione di San Doimo* von Julije Bajamonti. Ein Werk des Übergangs. U: Katalinić, Vjera; Tuksar, Stanislav (ur.). *Musical Cultures in the Adriatic Region During the Age of Classicism*. Zagreb: HMD. 75-90.
- Matvejević, Predrag. 1990. *Mediterranski brevijar*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Milčetić, Ivan. 1912. Dr. Julije Bajamonti i njegova djela. *Rad JAZU*, 192. 97-250.
- Muljačić, Žarko. 1952. Iz korespondencije Alberta Fortisa. *Građa za povijest književnosti*

- Hrvatske*, 23. 69-140.
- Muljačić, Žarko. 1955. Splitski književnik Julije Bajamonti. *Mogućnosti*, 10. 795-800.
- Muljačić, Žarko. 1959. Dva priloga povijesti dubrovačkih akademija. *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, IV-V. 327, 334-339.
- Muljačić, Žarko. 1961. Novi podaci o splitskom književniku Juliju Bajamontiju. *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, XXVII/1-2. 45-53.
- Muljačić, Žarko. 1973. Od koga je A. Fortis mogao dobiti tekst ›Hasanaginice‹. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 11. 227-289.
- Muljačić, Žarko. 1996. Putovanja Alberta Fortisa po Hrvatskoj i Sloveniji (1765. – 1791.). Split: Književni krug.
- Muljačić, Žarko. 2011. *Fortisološke studije*. Split: Književni krug.
- Novak, Zrinka. 2013. Zapadna Europa. U: Čoralić, Lovorka (ur.). *U potrazi za mirom i blagostanjem: hrvatske zemlje u 18. stoljeću*. Zagreb: Matica hrvatska. 473-489.
- Pederin, Ivan. 1996. Intelektualna suvremenost u liku Julija Bajamontija. U: Frangeš, Ivo (ur.). *Splitski polihistor Julije Bajamonti*. Split: Književni krug. 81-84.
- Pironti, Alberto. 1963. Balbi, Melchiorre. *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 5.
- Raspudić, Nino. 2010. Jadranski (polu)orijentalizam: prikazi Hrvata u talijanskoj književnosti. Zagreb: Naklada Jurčić.
- Said, Edward W. 1978. *Orientalism*, New York: Pantheon. (Hrv. prijevod Romić, Biljana (1999). *Orijentalizam*. Zagreb: Konzor.)
- Schiffler, Ljerka. 2008. Enciklopedička nastojanja u Hrvata kao faktor kulturne sinteze. *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 34/1-2(67-68). 261-275.
- Stipčević, Ennio. 1996. Glazbena kultura u južnoj Hrvatskoj u doba Julija Bajamontija. U: Frangeš, Ivo (ur.). *Splitski polihistor Julije Bajamonti*. Split: Književni krug. 129-137.
- Stojan, Slavica. 2016. Kulturni krug Luke i Miha Sorga (Sorkočevića): Glazbenici, pjesnici i diplomati. *Anali Dubrovnika*, 54/2. 247-262.
- Supićić, Ivan. 1978. Estetika europske glazbe. Povijesno-tematski aspekti. Zagreb: JAZU.
- Tomić Ferić, Ivana. 2009. Julije Bajamonti (1744. - 1800.) – Između glazbene teorije i prakse. *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 20. 1-44.
- Tomić Ferić, Ivana. 2010. Julije Bajamonti: *Musica*. Čitanje s reminiscencijama na teorijski govor o glazbi od razdoblja antike do klasicizma. U: Cavallini, Ivano; White, Harry (ur.). *Muzikologija bez granica. Svečani zbornik za Stanislava Tuksara*. Zagreb: HMD. 153-174.
- Tomić Ferić, Ivana. 2011. Julije Bajamonti i Ruđer Bošković - hrvatski enciklopedisti 18. stoljeća. Prilog upoznavanju Bajamontijevih djela posvećenih dubrovačkom znanstveniku. *Metodički ogleđi*, 18/1. 35-66.
- Tomić Ferić, Ivana. 2013. Julije Bajamontiji (1744. - 1800.): Glazbeni rječnik. Transkripcija, prijevod, komentari. Zagreb: HMD.
- Tomić Ferić, Ivana. 2014. Suradnja s Julijem Bajamontijem. U: Vilać, Pavica (ur.). *Luka & Antun Sorkočević, diplomati i skladatelji*. Dubrovnik: Dubrovački muzeji. 233-263.
- Tuksar, Stanislav. 1977. Glazbeni arhiv splitske stolne crkve sv. Dujma. Izvještaj o sređivanju i katalogiziranju izvršenom u razdoblju od 1973. do 1975. godine. *Arti musices*, 8/2. 171-190.
- Vedova, Giuseppe. 1832. *Biografia degli scrittori padovani*, vol. I. Padova. 479-481.
- Wolf, Larry. 2001. Venice and the Slavs. The Discovery of Dalmatia in the Age of Enlightenment. Stanford, California: Stanford University Press.

IZVORI

Arhiv Julija Bajamontija AMS, sign. XII/A, Koncepti korespondencije:

XII/A, AMS, str. 3-4; 4-5; 5; 14; 62; 132; 144; 149; 189; 198

Arhiv Julija Bajamontija AMS, sign. XII/B-48, Fortis - Bajamontiju:

XII/B-48, AMS, str. 12, 18, 21, 69

Arhiv Julija Bajamontija AMS, sign. XII/B-111, Miho Sorkočević - Bajamontiju:

XII/B-111-3 i XII/B-111-14

Arhiv Julija Bajamontija, AMS, sign. XII/B-108, Antun Sorkočević - Bajamontiju:

XII/B-108-3

Arhiv Bizzarro, kutija 1, fasc. 32 – 1 – Bi, Bajamonti - Mihi Sorkočeviću, Historijski arhiv, Dubrovnik

SUMMARY

ENCOUNTERS OF TRANS-ADRIATIC CULTURES IN THE PERIOD OF CLASSICISM: BAJAMONTI'S MUSICAL AND OTHER CONNECTIONS

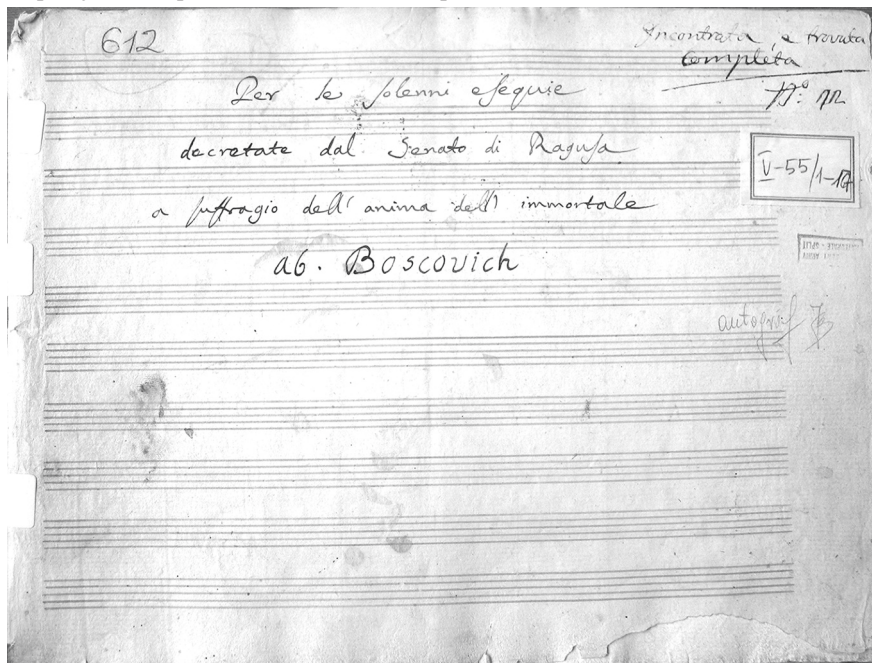
The criticism of colonialism and Orientalism as a discourse, that of the others as well as one's own, the attention paid to its connections to the socio-economic and political institutions of power, have influenced various disciplines and areas of studies, from literary criticism to cultural studies, from anthropology to history. In the context of the Croatian-Italian relations new possibilities of approach to this area of studies have been opened. Taking into account the specificity of the historical and cultural context, various studies have been carried out which represent valuable contributions to the knowledge of contacts, influences and interpenetrations in different historical periods, and today they contribute to the mutual understanding of the *close Other* coming from the opposite coast of the Adriatic. This research, focused to the opus and the correspondence of the poly-histor from Split Julije Bajamonti (1744 – 1800) is a contribution to such studies. As one of the most learned, versatile and enlightened figure in the whole Croatian history, Bajamonti was a man of encyclopaedic education – as well as being a physician, he was also a writer, translator, linguist, bibliographer, ethnologist, historian, philosopher and musician – the author of the first Croatian oratory *La translatione di San Doimo* (1770). He was engaged in music in many ways, as a composer, organist, choir master, promotor and organizer of musical and theatre activities, as well as musical writer and theorist. As the true Enlightenment child, he maintained relations with numerous contemporaries within and beyond the Croatian borders through the “culture of correspondence”. Most of his correspondence has been preserved in Bajamonti's hometown in Split (Archive of the Archaeological Museum). It is a collection of regesta and concepts in a number of volumes, covering the period from 1771 to 1800 (a total of 1244 concepts in Italian). The alphabetical index of Bajamonti's concepts distinguishes 230 per-

sons – local and foreign scholars, writers, artists, musicians and public personalities – with whom Bajamonti, occasionally or frequently, corresponded. One of the most prominent is Alberto Fortis (1741 - 1803), an Italian naturalist, author of the popular travelogue *Viaggio in Dalmazia* (1774), who became famous in contemporary Europe for discovering the unknown treasure from the eastern Adriatic coast. Bajamonti's letters about music take an extremely important place in the whole preserved correspondence that shows the penetration and permeation of Enlightenment ideas on the Adriatic coasts in the period of music classicism, reflecting the universality of the spirit and the lifestyles of its author. His writing style is modern and close to the level of European classicist thoughts obvious in distancing from scholastic philosophy and its later branches, from the pathos similar to baroque tradition and oriented towards the practical reflection in which philosophy is linked to politics in order to create a rich, modern nation. With his versatility and epistolary (intercultural) dialogues, Bajamonti exerted a specific influence on the cultural and social being of Croatian intellectuals, as well as on its presentation far beyond the Croatian lands.

Key words: 18th century, Adriatic, intercultural dialogue, Julije Bajamonti, correspondence, family Sorkočević, Alberto Fortis

SLIKOVNI PRILOZI

Slika 1. Autograf Bajamontijeva »Requiema« posvećenog Ruderu Boškoviću, posvetni tekst na prvoy stranici partiture, Glazbeni arhiv splitske katedrale Sk-V/55

Slika 2. Autograf Bajamontijeva »Requiema« posvećenog Ruderu Boškoviću, naslov na dionicn drugoga tenora, Glazbeni arhiv splitske katedrale Sk-V/55

Secundo Tenore Messa da Morto a 3 voci con strumenti - Del Sig. D. Sialio Bajamonti

U-55/4

1º) Requiem requiem e tercio e tercio nem danna eis Domine dona eis

Domine dona dona eis do - ni ne et hoc per - petua et hoc per petua lucat lucat

eis luceat e - is 13)

Andante Solo

2º) Deus deus in Sion et se se et se re de eus vocat in se - sa et in se -

va - san lem exaudi exaudi exaudi 11) o vult orem meam ad te ad te 12)

omni a re ve - ni et omni caro ve - ni et

Adagio Solo

3º) Ky - rie - Mi - se e la - i son e la - i son Ky - rie - Mi - se e la - i son e la - i son

4º) Ky - rie - Mi - se e la - i son 1) Ky - rie - Mi - se e la - i son e la - i son

2) Ky - rie - Mi - se e la - i son e la - i son 1) Ky - rie - Mi - se e la - i son

Andate maestoso

5º) Dies ire das illa des ire ire des illa des illa solus sedam in te illa resse

GLAZBENI ARHIV
SPLITSKE KATEDRALE

Slika 3. Pismo Mihe Sorkočevića Bajamontiju od 23. listopada 1779., sign. XII/B-111-3, AMS, vidi prilog 5

Am. Siniò

Per mancanza d'occasioni non hò prima d'ora risposto all' ultima vostra lettera, doppiamente cara per l' aviso che in essa mi date dell' amico a cod.ª parte del nostro Fortis; Egli e' desiderato da tutti i miei Amici, in particolare da me che godo in anticipazione, pensando al piacere che averò nel rattachare la nostra Conversazione; Solo temo che perchè esso passeggia le amene rì delle Città Italiane, con tanto aglio, non abbia a currucciarsi seriamente all' aspetto della mia Spavza. Sivo questo per ischerzo, sapendo quanto esso e' Filosofo, discreto, e grazioso in parricolare colli amici; Credo che sia ito a trovarne ora uno a Gmelli, che trovasi Proveditore; Salutatelò dopo che sarà disceso alla Marina, e diteli che hò recuperato le sue robe che ovansi trasportare in mia Casa. hò pure una lettera per lui. Si prego pure di riverirmi il Sig. D. Urbani, ed avermi in grado de vostri veri Amici

Rag. 23 Oct. 1779

Ilmo Affmo Ser. Am.º
Michele di Borgo

Slika 4. Pismo Mihe Sorkočevića Bajamontiju od 20. travnja 1786., sign. XII/B-111-14, AMS, vidi prilog 6

Amico pregevalissimo

Ragusa 20 Aprte 1786

Vengo in questo punto informato dalla mia nipote Pabegli di una occasione per corti: Ho desiderato da più tempo di averne una diretta, essendo pieno di sospetti che la oblique, che non ho mai tentato d'incontrare, sieno rimaste note d'effetto. Le occasioni per corti sono come le onedità, che non arrivano sennon assai tardi, e quando non siamo nel caso di goderne che poco. Dico questo perché avrei mille cose da scrivervi; in tempo che ho mille obblighi di far tutto altro che di scrivere. Finirà anche questa vita, e come spero alla fine del cor.^o Per tal tempo io mi metterò impetentissimamente in viaggio per Ancona, non senza il desiderio di toccar prima Lesina. Allora vi dirò a bocca mille cose, di cui non posso ora dirvi né il numero né la sostanza. Quel che sono ora certo è, che vi dirò ciò di cui il mio cuore è ripieno, cioè che io sono a ragione della più grande e più sincera stima ed amicizia

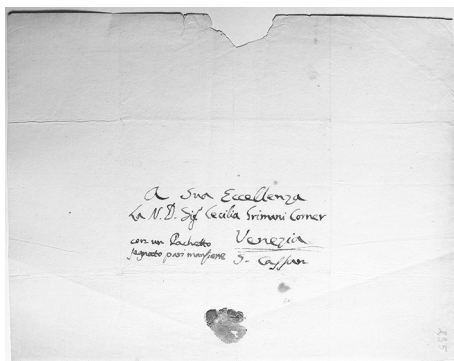
P.S. I Pruseni, e la musica, e tutto quello vi piacque di mandarvi ho avuto e riceperò da più tempo. ~

Il vostro Ser.^o ed Amico
Michele di Sorgo

Slika 5. Bajamontijev koncept pisma Luki Sorokočeviću od 11. svibnja 1787., XII/A, AMS, str. 3-4, vidi prilog 8

Al. Conte Luca Sorgo. a Ragusa. Da Sofina 11 maggio 87. 3
 La sua lettera dei 24 Aprile prof. pass. m'è pervenuta solam^{te} due giorni fa ed
 mezzo di un venditore di bagatelle, il quale dice di averla ricevuta costà dal Sig. An-
 giolino Jonatore. Non avendo io mesi da morto fra le mie carte di musica ò fatto
 ogni diligenza per trovarne qui presso qualcheuno altro ma non ne trovato che
 due di questo zoccolante senza strumenti e Sa non cantarj a un' anima matematica.
 Quelle del maestro di capella di Spalato che per altro farebbono ben opportune
 mancano pur dell' accompagnamento istrumentale; perchè essendo colà determinato
 il prezzo de' mortori in musica, il quoziente de' preti cantori potrebbe qualche solta-
 zione allorchè s'avesse a pagare anche qualche laico Jonatore. Quanto al conte
 Simanich dilettante di violino, e di musica galante, io lo credo tanto lungi dal
 sanere fra le sue carte una messa da morto che per quanto io abbia con lui
 amicizia e di famiglia e di persona, temarò che se la pigliasse maco, se io
 giungessi a fargli una ricerca di questo genere. In tale stato di cose, e non es-
 sendomi possibile per la contrarietà de' tempi di farla avere una pronta ris-
 posta sopra ciò ho pensato di scrivere io stesso una messa da morto che quando
 non mi si frappongano straordinari imbarazzi spero di compire in pochi giorni.
 Non essendomi nota la portata gutturale di cotesti suoi cantori, penso di attenermi
 a una misura media, e di comporre l'armonia a due tenori e un basso che sono
 le voci più comode e più ordinarie. Per ciò che riguarda l'orchestra, so che costà
 oltre agli strumenti d'arco non mancano quei da fiato; quali io penso di far
 entrare nella mia composizione, in modo però che possa eseguirsi anche coi soli violi.
 La fattura è già incominciata e forse il vento contrario che secondo tutte le
 apparenze vuol durare ancora, farà ch'io la finisca prima di averla potuto
 mandare altra risposta. Ma intanto io appresso ho questo foglio che spedirò colla
 prima occasione, perchè Ella veda se mai Le potrà comodare, in mancanza di altre
 mesi da morto di servirsi della mia, la quale se per ^{se} l'occasione de' tempi
 non arrivasse costà entro a questo mese, certamente non dovrebbe mancare di am-
 vari nel principio del prossimo venturo; il che ^{forse} ancora potrebbe convenire alle giuste
 e degne premure di cotesta Repubblica non essendo ^{essenzialmente} legata a un mese preciso
 che a un' altro sussequente la funzione che si vuol fare, e potendo il Senat che
 ha decretato per Maggio ordinare la dilazione fino a Giugno. In ogni caso io spe-
 ro che saranno graditi i miei sforzi, benchè fossero senza effetto; e a Lei sarò
 sempre obbligato dell'occasione che si è degnata di darmi, benchè indirettamente
 d'impiegare la qualunque ^o opera mia in onore (almeno ^{per} mia intenzione)
 di un immortale Loro Conestabolo, ed in servizio di cotesti Signori, e di ^{mi}
 in particolare a cui rispettoamente mi protesto.

Slika 6. Adrese primatelja /Bajamontijevi koncepti/, XII/A, AMS, str. 235 (Ceciliji Grimani Corner u Veneciju)

Slika 7 i 8. Bajamontijevi koncepti, XII/A, AMS, str. 62-63 (Grazioliiju i Balbiju, vidi priloge 19 i 20)

62

mia fima e della mia amicizia per voi altri, dovete anche dal par
esser certa ch'io sono a parte delle vostre affezioni per motivo di vi co
ro e rispettabile uomo. Affrettatevi dunque a darmene qualche nuova.
Mi occorre di pregarsi a farmi tenere per poco tempo il dizionario di mu
sica del Rousseau, se vi riesce di trovarlo costà. Io credo di non errare
additandovi che ci era nello studio del S.^o Conte Michela, sotto a un certo
ritratto tanto insidiato dall'original. *Staga*

Alla detta *ad 12 detto*. Che è ricevuto una sua dai 9 corr. coll'aurico
che il con. *Luxa* a a Padova donde si vede che passò a Venezia a pigliar l'oc
que. Che il po si inviò alla famiglia indica prima malconcia. Che con questo
medesimo incontro ricevem altre due mie (le 2 precedenti). Che la raccomando il mio
clog. del *Bojovitch* che si vorrà pigliare l'opportuno ~~momento~~ momento di far vedese pub
licando la mia fima per lui e per la sua *Staga*

Al S.^o Donato dall'Ugna a Zava. *Da Legh. 19 luglio 88.*
Che avendo dalla sua gentilezza della musica, apparecchiandomi, per quanto mi af
ferma il S.^o *Pozzoli*

Al S.^o Donato dall'Ugna a Zava. *Da Legh. 19 luglio 88.*
Mi diffonda di luogo ne leggessa da tempo non deggiono far perdere la ricordanza de' bio
ni amici. Quindi Ella non si meravigliera di ricevere da queste parti un mio foglio dopo
tanto tempo dacchè non abbiamo commercio epistolare. Io colgo ben volentieri un motivo che mi
nata di scrivere ed è per sapere se il famoso merere del *Palafina*, cantato a Roma nella capel
so papale sia una composizione a più parti, come io udeva fino ad ora, o veramente una can
tiena da cantarsi all'unisono e al pie in ottava, come mi fa supporre qualche scrittore che è
tutto ultimamente. Avrei bisogno di esser informato sopra questa particolarità con precisione e senza
equivoco. Ella sarà in caso di soddisfare e dare, a col mezzo di persone intendenti e che di sin
quando la questione potranno con sicurezza risolvella come testimonj de' auditi o de' suoi *Staga*
la prego di favorirmi in questa mia premura, valendomi del S.^o *Sicomo Storti* Libraj per farmi
giungere la sua risposta e con piena fima mi protesto

Al S.^o Donato dall'Ugna a Zava. *Da Legh. 19 luglio 88.*
Ho visto che il detto merere sia a più voci mi occorre di sapere se la sua bellezza di questa
piuttosto dall'armonia che dalla melodia, o sta dal motivo: o veramente se la cora sia voce senza.

Al S.^o Donato dall'Ugna a Zava. *Da Legh. 19 luglio 88.*
Fin dal principio dell'anno scorso cotesto libraj *Sicomo Storti* mi mandò un manife
sto avuto da V. S. di un opera del Con. *Niccolò* sopra voi mostra. ed io intendo ch'era cosa da
lei proposta, lo pregai subito di associarmi all'edizione di si fatta opera, la quale mi pare che

63

Si promettere quanto prima. Io non ne o' per anco avuto venana notizia.

Ora mi rivolgo all' S. ^{per l'occasione} pregandola d'indicare se il famoso mizerere del Palestrina, ora fatto in Roma nella cappella pontificia sia una composizione a più parti, siccome fino ad ora io credevo, o sia una cantilena all'unione, siccome mi fa sospettare quanto ne o' trovato scritto ultimamente in certi autori, i quali me lo fanno credere un affare d'armonia e melodia piuttosto che di armonia e di contrappunto. Al Lei, che già ne sarà informata, non mancheranno mezzi coti di prendere sopra questo particolare le più sicure e precise notizie da persone intendenti e che avranno sentita la detta composizione.

Con questo incontro io la ratifico l'antica mia venerazione e i sensi di riconoscenza che nutro sempre anche per le più recenti sue gentilezze. e supplicandola di presentare i rispettosii miei complimenti alla sua Dama e agli altri della degnissima Famiglia sua, mi prego di segnarmisi.

P.S. Dopo che il detto mizerere fosse a più voci, mi converrebbe sapere se la cosa bellera e il suo effetto nasce principalmente dalle modulazioni e dall'armonia, o piuttosto dalla melodia e da ciò che suol chiamarsi motivo.

Al S. Giacomo Storti a Vened. Da Legn. in d. 28

Con una sua del 18 dello scorso mese o ricevuto un pacchetto contenente quanto a piedi della stessa e notato, per la quale spedizione Ella riceveva con questa mia 219. 14.

Ora la prego di mandarmi il nuovo e facile metodo di medicare le malattie venere et così tratto da cotesto S. Tessari

Vorrei sapere se continua il giornale per servire alla fona ragionata della medicina di questo secolo, e quanto si paga all'anno, e cosa se ne dice dagli intendenti. Ella mi farebbe piacere e potesse trovarne coti qualche foglio in prestito anche dagli anni scorsi e far della mia fona della parte della Dalmazia usata nel 1768. ~~Con~~ Con è dell'opera sulle Leggi del contrappunto del Con. Niccoli di cui dovevo al fine il primo tomo in maggio dell'anno passato. Mi piace il suo progetto per la biblioteca d'Lettera, da una sola o l'altra potrebbe convenire anche a me, benchè la d'fonia saria notabilmente il concolo del progetto medesimo.

Le raccomando l'urta per Modena. Aggiunga il difetto delle altre due perchè non lo la contrada in cui abitano quelli cui sono dirette. Se non fosse coti il S. Maschio Sgarbioli, Ella mi farebbe piacere ad aprire la lettera a Lui diretta e rivolgermi a qualche altra persona intendente, onde avere la notizia che dal detto S. Sgarbioli si cercava.

Mi conservi la sua amicizia, e mi creda

Slika 9. Bajamontijevo pismo Mihi Sorkočeviću od 22. travnja 1785., Arhiv Bizzarro, kutija 1, fasc. 32 – 1 – Bi, Historijski arhiv, Dubrovnik, vidi prilog 18

Pregiatissimo Signor
 Da Lefino 22 Aprile 1785
 AB₃

È fra le cose possibili ch'io abbia a trattenermi per qualche
 anno su questa isola, dove io sono venuto un mese fa con
 intenzione di farci appena qualche giorno. Quando il mio des-
 tino sia deciso, io lo farò noto a Lei, perchè sicuro io sono
 che non Le sarà indifferente il sapere ch'io mi sia avvicina-
 to a questa parte: e io per tal ragione avrò tutto
 il diritto di preferire questo soggiorno alla mia patria.
 Intanto o per manifestarle il mio desiderio di vedere un'altra
 volta l'Alceste del Kr. Suck, che già ebbi il piacere di
 passare al cembalo in sua compagnia. Il Signor Alfier Madri-
 norich passando per costà può essere un cunto mezzo ond'
 Ella mi faccia giungere sicura la detta opera, che quanto
 prima, se ne ritornerà egualmente sicura e cantata al suo
 e mio Signore, e sarà poi a suo tempo seguitata da varj
 altri libri che ancora mi corre debito di restituire, ma che
 ora non o' qui pronti. I miei complimenti alla degnissima Fa-
 miglia sua, e alle Signore di nostra conoscenza.

Il suo obbediente
 Giulio Bajamonti

ISSN 1330-1128 (Tisak) • ISSN 2584-4059 (Online)

UDK: 78+39(497.58) • CODEN: BAGLEC

BAŠĆINSKI

JUŽNOHRVATSKI ETNOMUZIKOLOŠKI GODIŠNJAK • ETHNOMUSICOLOGICAL YEARBOOK OF SOUTHERN CROATIA

GLASI

• GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK – EDITOR-IN-CHIEF

• MIRJANA SIRIŠČEVIĆ

• GOST UREDNIK – GUEST EDITOR

• VITO BALIĆ

• KNJIGA 13

• SPLIT

• 2017. – 2018.

UREDNIŠTVO – EDITORIAL BOARD

VITO BALIĆ, HANA BREKO KUSTURA (ZAGREB), JOŠKO ČAleta (ZAGREB),
MIHO DEMOVIĆ (ZAGREB), BOŽIDAR GRGA, JERKO MARTINIĆ (KÖLN, NJEMAČKA),
VEDRANA MILIN-ČURIN, MAGDALENA NIGOEVIĆ, ANKICA PETROVIĆ (LOS
ANGELES, SAD), DAVORKA RADICA, MIRJANA SIRIŠČEVIĆ, IVANA TOMIĆ-FERIĆ,
NENAD VESELIĆ (RIM, ITALIJA)

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK – EDITOR-IN-CHIEF
MIRJANA SIRIŠČEVIĆ

GOST UREDNIK – GUEST EDITOR
VITO BALIĆ

TAJNIK – SECRETARY
BRANKA LAZAREVIĆ

GRAFIČKI UREDNICI – GRAPHIC EDITORS

GORKI ŽUVELA

ŽANA SIMINIATI VIOLIĆ

IZDAJU – PUBLISHED BY

ODSJECI ZA GLAZBENU TEORIJU I GLAZBENU PEDAGOGIJU UMJETNIČKE
AKADEMIJE U SPLITU

ZA IZDAVAČA – FOR THE PUBLISHERS
EDVIN DRAGIČEVIĆ

LEKTORI I PREVODITELJI / LANGUAGE EDITORS AND TRANSLATORS:

TRIŠNJA PEJIĆ (ENGLISKI / ENGLISH)

NELA RABAĐIJA (HRVATSKI / CROATIAN)

KOMPJUTERSKI SLOG / COMPUTER LAYOUT:

VITO BALIĆ

UDK

SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U SPLITU

ADRESA UREDNIŠTVA – ADDRESS

FAUSTA VRANČIĆA 19, HR – 21000 SPLIT

E-MAIL: BASCINSKIGLASI@UMAS.HR

CIJENA – PRICE

120,00 KUNA

TISAK – PRINTED BY

JAFRA PRINT

SPLIT, 2018.